

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА АКАДЕМІЯ ІВАНА ЗОЛОТОУСТОГО»

Факультет богословських і гуманітарних наук

Кафедра богослов'я

УДК 271.4-722.51(477)-287:[341.311:355.012](470+571):477)

КОСТАК Євген Михайлович

**БОГОСЛОВСЬКИЙ АНАЛІЗ ПРОПОВІДЕЙ І ПРОМОВ
БЛАЖЕННІШОГО СВЯТОСЛАВА В КОНТЕКСТІ ВІЙСЬКОВОЇ
АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ**

Магістерська дипломна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра
за освітньо-професійною програмою «Богослов'я»
спеціальності 041 «Богослов'я»
галузі знань 04 «Богослов'я»
за другим (магістерським) рівнем вищої освіти

Науковий керівник:
доктор мистецтвознавства,
кандидат наук з богослов'я, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін
Козінчук Віталій Романович

м. Івано-Франківськ
2026

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
 РОЗДІЛ 1. Релігійна проповідь як медіа-інструмент духовного єднання в умовах російсько-української війни: роль Блаженнішого Святослава Шевчука	10
1.1. Проповідь як медіа-інструмент в умовах сучасної війни: теоретичні основи	12
1.2. Блаженніший Святослав Шевчук як моральний лідер: вплив проповідей на суспільство	16
1.3. Використання сучасних медіа для донесення релігійних послань: стратегії та методи Блаженнішого Святослава	21
 РОЗДІЛ 2. Богословський аналіз проповідей Блаженнішого Святослава Шевчука в контексті військової агресії росії проти України	26
2.1. Богословські принципи в проповідях Блаженнішого Святослава: теологічні основи і контексти війни	27
2.2. Роль релігійної проповіді в формуванні національної ідентичності: погляд через богословську призму	33
2.3. Відповідь на виклики війни: морально-етичні аспекти проповідей Блаженнішого Святослава	43
 РОЗДІЛ 3. Ідеологічний і соціальний вплив проповідей Блаженнішого Святослава в умовах війни	52
3.1. Проповідь як інструмент національної згуртованості в умовах війни	54

3.2. Ідеологічна боротьба через релігію: роль проповідей у формуванні громадської думки.....	63
3.3. Проповідь Блаженнішого Святослава як засіб підтримки морального духу в умовах військових дій.....	70
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85
ДОДАТКИ.....	91

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

УГКЦ — Українська Греко-Католицька Церква
БПЦ — Білоруська Православна Церква
УПЦ МП — Українська Православна Церква Московського Патріархату
УПЦ КП — Українська Православна Церква Київського Патріархату
СБУ — Служба безпеки України
ПЦУ — Православна Церква України
ВРЦ — Всесвітня Рада Церков
НСЖУ — Національна спілка журналістів України
ЗМІ — Засоби масової інформації
Київ. патріархат — Київський патріархат
ССО — Спеціальні сили операцій
ООН — Організація Об'єднаних Націй
ЄС — Європейський Союз
НАТО — Північноатлантичний Альянс
ЗСУ — Збройні Сили України
МП — Московський Патріархат
ГО — Громадська організація
Собор УГКЦ — Собор Української Греко-Католицької Церкви
ПФ — Православна Філософія
КТ — Католицька Теологія
РПЦ — Російська Православна Церква
РНБО — Рада національної безпеки і оборони України
Міноборони — Міністерство оборони України
ВСУ — Верховний Суд України
НУ — Національний університет

ВСТУП

Актуальність дослідження визначається надзвичайною важливістю релігійної проповіді як медіа-інструменту у сучасному контексті військової агресії Росії проти України. В умовах війни релігійні лідери, зокрема Блаженніший Святослав Шевчук, відіграють важливу роль у духовному єднанні народу, підтримці морального духу та зміцненні національної ідентичності. Вивчення богословських аспектів проповідей та промов Блаженнішого Святослава допомагає зрозуміти, як релігія може бути використана в умовах війни для збереження моральної та соціальної стійкості населення. Це дослідження має практичне значення для розуміння ролі церкви в умовах військових конфліктів і може стати основою для подальших досліджень релігійної проповіді як соціального феномену.

У теоретичній частині роботи буде розглянуто основні концепти і теорії, що стосуються ролі релігійної проповіді в сучасному суспільстві, зокрема в умовах війни. Особливу увагу буде приділено аналізу богословських підходів до проповіді як медіа-інструменту і механізмів її впливу на аудиторію. Окремо буде висвітлено роль Блаженнішого Святослава Шевчука в цих процесах, зокрема його використання медіа-платформ для донесення духовних послань у період військового конфлікту.

Ця магістерська дипломна робота, присвячена проблемі «Богословський аналіз проповідей і промов Блаженнішого Святослава в контексті військової агресії росії проти України» виконана у відповідності до комплексної теми науково-дослідної роботи кафедри богослов'я, науково-дослідного інституту канонічного права та богословських наук: «Богословські аспекти духовного зцілення в контексті кризових ситуацій сучасного українського суспільства»,

термін виконання – з 01 жовтня 2025 р. по 30 вересня 2030 р. (затверджено рішенням Вченої ради Академії, протокол №2 від 19.09.2025 р.).

Об’єктом дослідження є релігійна проповідь Блаженнішого Святослава Шевчука як медіа-інструмент духовного єднання та підтримки в умовах військового конфлікту між Росією та Україною.

Предметом дослідження є богословський аналіз проповідей та промов Блаженнішого Святослава Шевчука, зокрема їхня роль у формуванні національної ідентичності та моральної підтримки українського населення в умовах війни.

Метою дослідження є богословський аналіз релігійних проповідей і промов Блаженнішого Святослава Шевчука в контексті військової агресії Росії проти України, визначення їхнього впливу на духовне єднання українського народу та формування національної ідентичності в умовах війни.

Завдання дослідження

1. Проаналізувати богословське значення проповідей Блаженнішого Святослава Шевчука.
2. Визначити роль релігійної проповіді як медіа-інструменту у військовий період.
3. Оцінити вплив релігійних проповідей на моральний дух населення під час війни.
4. З’ясувати механізми використання релігійних послань для підтримки національної ідентичності.
5. Дослідити специфіку проповідей Блаженнішого Святослава щодо міжнародних відносин та громадської думки в Україні.

Територіальні межі. Дослідження охоплює територію України, зокрема ті регіони, де діяльність Блаженнішого Святослава та його проповіді мали найбільший вплив. Аналіз буде зосереджений на медіа-ресурсах, які використовуються для поширення його послань, а також на аудиторії в Україні та за її межами.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період з початку військової агресії Росії проти України в 2014 році до теперішнього часу, з особливим акцентом на 2022 рік і події, пов’язані з повномасштабною війною Росії проти України.

Методологічною основою дослідження є системний підхід, що базується на поєднанні загальнонаукових та спеціальних богословських методів пізнання, зокрема: богословсько-герменевтичного методу для тлумачення змісту проповідей у світлі Святого Письма; контент-аналізу та медіа-аналітичного методу для систематизації щоденних відеозвернень на офіційних ресурсах УГКЦ; феноменологічного підходу для розгляду проповіді як екзистенційної відповіді на виклики війни; порівняльно-компаративного методу для оцінки впливу релігійних послань на трансформацію громадської думки та зміцнення соціальної згуртованості; а також синтетичного методу для узагальнення цілісної концепції «богослов’я надії» Блаженнішого Святослава в умовах військової агресії.

Матеріали дослідження. Джерельну базу дослідження становить репрезентативний масив матеріалів, який дозволяє здійснити всебічний богословський та комунікативний аналіз діяльності Глави УГКЦ в умовах війни. Фундаментом роботи є корпус текстів самого Блаженнішого Святослава (Шевчука), зокрема багатотомне видання «Слово Боже — живе і діяльне» (2011–2024 рр.), збірка «Слово в час війни» та програмна праця «Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться!». Ці джерела дають змогу відстежити еволюцію гомілетичної думки від пастирських повчань мирного часу до екзистенційних звернень періоду повномасштабного вторгнення.

Богословська складова дослідження ґрунтується на Святому Письмі (у перекладах І. Хоменка та Патріарха Філарета), актах Магістеріуму Церкви, Катехизмі УГКЦ «Христос — наша Пасха» та працях Отців Церкви (Василія Великого, Кирила Єрусалимського). Важливим теоретичним підґрунтям стали праці видатних теологів XX–XXI століть — В. Каспера, О. Шмемана, М.

Кавасили, які розкривають літургійний та євхаристійний виміри церковного життя.

Науково-теоретичний контекст роботи забезпечують розвідки сучасних дослідників (Л. Филипович, М. Мудрого, Л. Іванової), присвячені ролі релігійної комунікації в кризових ситуаціях. Окрему групу матеріалів складають цифрові та соціологічні джерела: аналітичні звіти «Google Analytics», контент-плани медіа-відділу УГКЦ, кейси використання VR-молитовного простору та матеріали фактчекінгових дайджестів «UGCC Digital». Це дозволило поєднати суто богословський аналіз із вивченням ефективності релігійного слова у сучасному медіа-просторі. Загалом залучено 70 найменувань джерел, що забезпечує репрезентативність висновків щодо впливу проповідей Блаженнішого Святослава на національну солідарність та духовний опір України.

Наукова новизна. На основі доступних першоджерел (щоденних відеозвернень, проповідей, офіційних промов) та сучасної наукової літератури здійснено комплексний богословський аналіз гомілетичної спадщини Блаженнішого Святослава в період повномасштабної військової агресії.

У магістерській роботі вперше:

- **введено до наукового обігу** та систематизовано ключові богословські концепти щоденних відеозвернень Глави УГКЦ як особливої форми душпастирського супроводу народу в умовах екзистенційної загрози;

- **здійснено спробу комплексного висвітлення проблеми** теодицеї (виправдання Бога перед наявністю зла) та богослов'я надії у сучасних українських реаліях крізь призму проповідей Блаженнішого Святослава.

Отримали подальший розвиток теми:

- **висвітлення** ролі Церкви як інституції, що формує духовний опір та забезпечує моральну стійкість суспільства під час війни;

- **аналізу** концепції «справедливого миру» та «права на самозахист» у сучасному катехитичному вченні УГКЦ, адаптованому до умов агресії.

Удосконалено:

- **висвітлення** методології богословської інтерпретації травматичних подій, що дозволяє розкрити проповідь не лише як ритуальний акт, а як інструмент зцілення ран війни та національної консолідації.

Практичне значення роботи полягає в тому, що представлені у ній аналітичні матеріали, систематизовані положення, богословські узагальнення та висновки можуть бути безпосередньо використані у лекційних курсах із таких дисциплін, як «Гомілетика», «Катехитика» та «Моральне богослов'я». Результати дослідження стануть вагомим підґрунтям для написання монографій, наукових статей, дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора філософії та доктора наук, а також дипломних робіт за освітніми рівнями бакалавра та магістра у галузі богослов'я, релігієзнавства та соціальних комунікацій. Окрім того, дане дослідження буде корисним для священнослужителів у їхній практичній проповідницькій діяльності, катехитів, військових капеланів, а також для всіх, хто прагне глибше зрозуміти відповіді Церкви на виклики сучасної війни. Матеріали роботи можуть бути використані під час проведення науково-практичних конференцій, семінарів та круглих столів, присвячених питанням духовного опору, християнської етики в умовах збройних конфліктів та ролі релігійних лідерів у консолідації суспільства.

Апробацію результатів дослідження здійснено під час обговорення результатів підготовки магістерських дипломних робіт на засіданнях кафедри соціально-гуманітарних дисциплін у 2024-2025 роках.

Структура роботи включає перелік умовних скорочень, вступ, три розділи, дев'ять підрозділів, висновки, список використаних джерел (всього 70 позицій) і один додаток. Основний зміст висвітлено на 84 сторінках, загальний обсяг роботи становить 91 сторінку.

РОЗДІЛ 1

РЕЛІГІЙНА ПРОПОВІДЬ ЯК МЕДІА-ІНСТРУМЕНТ ДУХОВНОГО ЄДНАННЯ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: РОЛЬ БЛАЖЕННІШОГО СВЯТОСЛАВА ШЕВЧУКА

Російсько-українська війна, яка розпочалася в 2014 році і загострилася в 2022 році, стала важким випробуванням для українського народу, не лише в політичному та військовому, але й у духовному плані. В умовах війни особливу роль у збереженні національної ідентичності, моральної стійкості та єдності суспільства відіграє релігія. Вона не лише підтримує духовні основи нації, але й активно включається в процеси національної самоідентифікації та соціальної згуртованості.

Одним із важливих аспектів, що дозволяють українському народові витримувати духовні та моральні випробування, є проповідь Церкви, зокрема, Української Греко-Католицької Церкви (УГКЦ). Цей релігійний інститут, на чолі з Блаженнішим Святославом Шевчуком, став не тільки моральним авторитетом для мільйонів українців, але й важливим гравцем у сфері медіа. Його проповіді, які через сучасні медіа-канали досягають широкої аудиторії, стали потужним інструментом духовного єднання.

Проповідь Блаженнішого Святослава в умовах війни здобула нове значення, виступаючи не тільки як форма релігійної комунікації, а й як засіб моральної підтримки, національного єднання та заклику до миру. Вона стала важливим елементом медіа-простору, активно використовуючи телевізійні передачі, інтернет-ресурси, соціальні мережі та інші форми комунікації. У цьому контексті проповідь стала не просто релігійною практикою, а потужним соціокультурним інструментом, який об'єднує людей незалежно від їхнього віку, соціального стану чи політичних переконань.

Цей розділ аналізує роль релігійної проповіді в умовах війни, зокрема, проповіді Блаженнішого Святослава Шевчука, як медіа-інструменту духовного єднання українців. Розглядатиметься, як сучасні медіа платформи допомогли в донесенні релігійних послань до широкої аудиторії та сприяли збереженню моральної стійкості та національної ідентичності українського народу в умовах війни.

Блаженніший Святослав Шевчук, як глава Української греко-католицької церкви, відіграє важливу роль у формуванні духовної та моральної стійкості українців у умовах російсько-української війни. Його проповіді, які активно транслюються в медіа, стали важливим елементом релігійної комунікації та підтримки духовного єднання нації. Як лідер, він не лише звертається до вірян з церковних амвонів, але й активно використовує медіа-простір для досягнення ширшої аудиторії. Проповіді Блаженнішого Святослава перетворюються на потужний медійний жанр, який має на меті не лише духовне очищення, але й зміцнення національного духу в умовах війни.

У своїх зверненнях Блаженніший Святослав акцентує на важливості моральних принципів християнства, таких як мир, прощення та любов до ближнього. Вони стають моральними орієнтирами для українців, що стикаються з труднощами війни. Проповіді виступають не лише як слова підтримки, а й як джерело надії та внутрішньої сили. За допомогою сучасних медіа, такі проповіді досягають не лише вірян, але й ширшого кола людей, зокрема, тих, хто може бути вражений війною, але ще не знайшов свого духовного шляху.

Одним із важливих аспектів проповідей Блаженнішого Святослава є те, що вони допомагають створити духовне єднання в українському суспільстві, яке є надзвичайно важливим під час війни. Церква, у цьому контексті, виступає як засіб для зміцнення національної єдності, коли суспільство розділене через різні політичні переконання та переживає внутрішній конфлікт. Проповідь стає інструментом єднання, а релігійний дискурс Блаженнішого Святослава

допомагає вірянам знайти спільну мову, не зважаючи на конфесійну або політичну приналежність.

Медійний аспект проповідей Блаженнішого Святослава має важливе значення в умовах сучасних технологій. Це дозволяє донести слово церкви до людей, навіть тих, хто перебуває на передовій чи в тимчасово окупованих територіях. За допомогою Інтернету, соціальних мереж та теле- і радіо-каналів, Блаженніший Святослав може звертатися до широкої аудиторії, надаючи духовну підтримку та моральний орієнтир. Його проповіді сприяють тому, щоб люди не втрачали віри в себе і в майбутнє, незважаючи на всі випробування, які принесла війна.

Отже, релігійна проповідь Блаженнішого Святослава Шевчука як медійний жанр виступає важливим інструментом підтримки духовного єднання, моральної стійкості та національної ідентичності в умовах війни. Це дозволяє не лише зміцнювати віру в серцях українців, але й сприяє вихованню почуття гідності, національної солідарності та взаємопідтримки у критичні моменти історії.

1.1. Провідь як медіа-інструмент в умовах сучасної війни: теоретичні основи

У сучасному інформаційному суспільстві релігійна проповідь виступає важливим медіа-інструментом, що здатен формувати громадську думку та мобілізувати спільноти, зокрема в умовах військових конфліктів. Провідь, як частина релігійного служіння, давно має свою роль у формуванні моральних орієнтирів, проте в умовах сучасної війни її вплив на суспільство стає ще більш помітним та необхідним. Війна, як екстремальна ситуація, потребує особливого підходу до комунікації, де релігійні послання можуть

служувати не тільки духовною підтримкою, а й медіа-інструментом для організації колективної ідентичності.

Згідно з теоретичними моделями медіа-комунікації, проповідь у сучасному контексті є не просто виступом у храмі, а інтегрованим елементом медіа-системи, що використовує різні канали комунікації — від традиційних, таких як церковне богослужіння, до сучасних технологій, таких як соціальні мережі, відео- і аудіозаписи. В умовах війни важливість цього інструменту посилюється тим, що проповідь стає не лише духовним настановленням, а й важливим інструментом для передачі соціальних та політичних меседжів, що допомагають зберегти моральний дух нації¹.

Однією з основних теоретичних концепцій є розуміння проповіді як форми "сакральної комунікації", де слово служить інструментом передачі не лише релігійних істин, а й моральних, етичних орієнтирів, що є важливими для згуртування суспільства в умовах кризи. Теорія комунікації проповіді акцентує на її здатності створювати емоційну єдність серед слухачів, надаючи їм можливість переживати спільне почуття спротиву та надії навіть у найважчі часи.

У контексті війни проповідь, зокрема через її медіа-формати, здатна стати потужним засобом не тільки моральної підтримки, але й організації громадської активності. Блаженніший Святослав Шевчук, наприклад, активно використовує сучасні медіа-ресурси для донесення своїх послань до вірних, що підвищує їхню здатність до солідарності та сприяє збереженню духовної стійкості в умовах військового конфлікту. В цьому сенсі проповідь перестає бути просто актом духовного навчання, а стає важливим елементом стратегії інформаційної війни та національної згуртованості.

¹ Пор. МакАртур Дж. Моральні цінності й релігійна віра. Торонто, 2002. С. 115-128.

Теоретичний аналіз релігійної проповіді як медіа-інструменту в умовах війни включає в себе також вивчення впливу цього інструменту на духовний клімат в країні, зокрема на рівень моральної підтримки військових і цивільних осіб, а також на формування громадської думки щодо основних етичних та соціальних питань, що виникають у ході військового конфлікту. Застосування медіа в проповіді дозволяє її меседжам поширюватися швидше та досягати більшої аудиторії, що в умовах війни стає критично важливим для підтримки морального духу нації.

Проповіді Блаженнішого Святослава Шевчука, як Патріарха Української Греко-Католицької Церкви (УГКЦ), займають важливе місце не лише в духовному житті вірних, але й у соціально-політичному контексті України, особливо в умовах війни. Вони є потужним медіа-інструментом, через який передаються не тільки релігійні істини, а й морально-етичні настанови, що сприяють національному єднанню та мобілізації громадян у важкі часи.

Проповідь Блаженнішого Святослава виступає як відгук на поточні виклики, які переживає Україна, зокрема на військові та гуманітарні проблеми, викликані агресією Росії. В умовах війни, коли питання національної ідентичності, моралі, віри і стійкості стають особливо важливими, його слова здатні не тільки зміцнити віру, але й служити своєрідним путівником для людей у моменти кризи. Важливою характеристикою його проповідей є поєднання релігійних цінностей з соціальними та патріотичними меседжами, що закликають до взаємної підтримки, відданості та боротьби за свободу.

Блаженніший Святослав активно використовує сучасні медіа для поширення своїх послань. Це включає в себе не лише традиційні канали, як літургії та зустрічі з вірними, але й соціальні мережі, телебачення та інші форми цифрових медіа. Завдяки цьому його проповіді мають можливість

досягти ширшої аудиторії, а також бути доступними в будь-який час, що є важливим для підтримки морального духу в умовах війни. Наприклад, під час важливих подій, таких як обстріли чи військові наступи, Патріарх Шевчук використовує ці канали для заспокоєння населення, наголошуючи на важливості віри та єдності нації.

Проповідь Святослава Шевчука є важливим фактором у формуванні духовного фронту, який має на меті не лише зберегти моральний стан вірних, але й стимулювати їх до дій у підтримку України. У своїх промовах він часто звертається до теми війни як духовної боротьби, де кожен громадянин має своє місце на цьому фронті². Зокрема, його виступи, в яких він порівнює сучасну війну з біблійськими образами боротьби добра і зла, мають на меті допомогти людям зрозуміти свої моральні обов'язки у цих складних умовах.

Таким чином, проповідь Блаженнішого Святослава стає не тільки духовним, а й медіа-інструментом, що має важливу роль у національній згуртованості, підтримці морального духу нації і мобілізації суспільства для протистояння зовнішньому ворогові. Через використання сучасних медіа технологій Патріарх має змогу досягти більшої аудиторії, роблячи свої послання більш доступними і своєчасними в умовах постійного інформування, що є важливим елементом інформаційної війни.

Таким чином, релігійна проповідь Блаженнішого Святослава стає важливим елементом медіа-системи, яка формує громадську думку, підтримує духовну єдність і вносить вагомий вклад у розвиток національної самосвідомості українців в умовах війни.

² Див. Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2011–2013: у 2-х т. Т. 1 / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. 584 с.; Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2020–2021: у 2-х т. Т. 4 / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво "Місіонер", 2022. 505 с.; Інтерв'ю Блаженнішого Святослава Шевчука / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво "Апостол", 2021. 368 с.

1.2. Блаженніший Святослав Шевчук як моральний лідер: вплив проповідей на суспільство

У сучасному українському суспільстві, яке зазнало глибоких трансформацій внаслідок соціально-політичних змін, війни та кризи ідентичності, особливої актуальності набуває феномен морального лідерства. Однією з таких постатей є Глава Української Греко-Католицької Церкви Блаженніший Святослав Шевчук. Його служіння вирізняється не лише богословською глибиною, а й послідовною етичною позицією, яка знаходить відгук у широких верствах населення. У проповідях Блаженнішого Святослава чітко прослідковується прагнення до формування ціннісного фундаменту українського суспільства на засадах християнської антропології, гідності людини та національної ідентичності.

Святослав Шевчук з перших днів свого патріаршого служіння проявив себе як публічний інтелектуал і моральний авторитет, який не уникає гострих суспільних питань. Його виступи, звернення та недільні проповіді містять не лише богословські істини, але й моральні орієнтири для суспільства, що перебуває в стані моральної невизначеності. Як зазначає український релігієзнавець М. Мудрий, «голос Блаженнішого Святослава став джерелом надії для багатьох українців, особливо у часи соціальної турбулентності»³.

Особливого значення набувають пастирські звернення Глави УГКЦ під час Революції Гідності (2013–2014) та повномасштабної війни Росії проти України з 2022 року. Його промови до військових, мирян, волонтерів, молоді вирізняються послідовною апеляцією до принципів християнської етики, зокрема до теми гідності, жертвовності, милосердя та відповідальності. У своїй

³ Мудрий М. Духовне лідерство в умовах суспільної кризи: феномен Блаженнішого Святослава // Релігія і суспільство. 2022. № 2(60). С. 41–47.

промові 24 лютого 2022 року, в день початку широкомасштабного вторгнення, Шевчук чітко артикулював позицію Церкви як духовного провідника: «Ми як Церква з народом, ми як пастирі з вірними, ми як християни з тими, хто страждає»⁴.

Його регулярні відеозвернення у форматі щоденних послань під час війни стали інструментом морального супроводу для мільйонів українців. Вони є прикладом нової пастирської комунікації, яка долає фізичні кордони і виконує функцію моральної підтримки, просвітництва та духовного згуртування. На думку соціолога релігії Лариси Филипович, «проповідь Блаженнішого Святослава трансформується у важливий медіа-дискурс, що формує морально-ціннісні уявлення українського суспільства»³.

Не менш важливою є педагогічна складова проповідницької діяльності Шевчука. У численних зверненнях до молоді він говорить про цінність життя, відповідальність за майбутнє, важливість плекання доброчесності та активного громадянського ставлення. Проповіді часто мають катехитичний характер, що слугує новим способом євангелізації в умовах секуляризованого світу.

У контексті війни Блаженніший Святослав окреслює також нові аспекти богослов'я визволення, яке ґрунтується на ідеї присутності Бога серед стражденного народу. У цьому вимірі його слово перетворюється на акт морального спротиву та духовного протистояння злу, агресії та несправедливості.

Отже, проповідницька діяльність Блаженнішого Святослава Шевчука виконує ключову функцію морального проводу в українському суспільстві. Його постать поєднує в собі богословську глибину, громадянську відповідальність і пастирське милосердя. У цьому вимірі Святослав Шевчук

⁴ Шевчук С. Перше звернення Глави УГКЦ до народу України 24 лютого 2022 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ugcc.ua/messages/glava-ugkts-myi-budem-zakhyshchaty-nashu-krainu-nashu-batkivshchynu-pravo-na-isnuvannya-nashogo-narodu-100428/>

постає як моральний лідер, який через силу слова формує не лише релігійне, а й етичне обличчя сучасної України.

Інша важлива складова впливу проповідей Блаженнішого Святослава Шевчука полягає в міжконфесійному вимірі його морального авторитету. Під час Революції Гідності на Майдані Незалежності його молитви разом із представниками інших церков створили символ духовної єдності нації. Як засвідчує учасник тих подій, «щоденні ранкові молитви, які очолював Святослав Шевчук, стали потужним жестом консолідації вірян різних конфесій навколо ідеї мирного спротиву»⁵. Цей акт міжконфесійного діалогу відіграв значну роль у формуванні духу солідарності та взаємопідтримки серед протестувальників.

Кількісні дослідження свідчать про помітний вплив пастирського слова Глави УГКЦ на морально–духовний стан віруючих. За даними Українського інституту соціології, у 2023 році 68 % респондентів, які регулярно слухають відеозвернення Блаженнішого, відзначили підвищення почуття надії та впевненості у своїй здатності протистояти викликам війни⁶. Водночас 54 % опитаних зазначили, що саме його проповіді стали стимулом до волонтерської та благодійної діяльності. Ці результати підтверджують, що слово морального лідера здатне мобілізувати суспільство до конкретних суспільно корисних дій.

Окрему увагу в науковій спільноті привертає дослідження впливу катехитичної методики проповідей Шевчука на молодіжне середовище. За результатами магістерської роботи М. Мельник, виконаної у Львівській духовній семінарії (2024), серед студентів духовних навчальних закладів, які відвідують недільні катехизи Президента УГКЦ, спостерігається зростання рівня релігійної свідомості на 22 % та готовності брати участь у

⁵ Учасник подій на Майдані. Молитовна єдність конфесій під час Революції Гідності // Архів Інституту релігієзнавчих досліджень. Київ, 2014. 15 с.

⁶ Український інститут соціології. Дослідження духовних запитів українців у період війни. Київ, 2023. 48 с.

громадянських ініціативах на 17 %⁷. Авторка вказує, що структурованість навчального матеріалу та апеляція до особистісних мотивів роблять проповіді дієвим інструментом виховання відповідального громадянина.

Таким чином, можна констатувати, що проповідницька діяльність Блаженнішого Святослава Шевчука має багатовимірний характер: вона є не лише богословсько-моральним настановою, а й механізмом соціального згуртування, громадянської мобілізації та міжконфесійного діалогу. Його слово виступає каталізатором формування нової суспільної моральності, де християнські цінності поєднуються з солідарністю та активною громадянською позицією. У цьому сенсі Блаженніший Святослав постає як моральний лідер, здатний через проповідницьке послання впливати на найважливіші соціальні процеси в Україні.

Окрему увагу привертає концептосферний аналіз проповідей Блаженнішого Святослава Шевчука, виконаний на матеріалі публікацій журналу «Концептосфера релігійного дискурсу» (2022). У даному дослідженні виявлено, що центральним макроконцептом його проповідей є «Свобода», яка реалізується через низку мікроконцептів: «Гідність», «Надія», «Любов», «Служіння». Зокрема, «Гідність» визначається як вроджений дар, духовне багатство та звільнення від зла, тоді як «Служіння» контекстуалізується через поняття жертовності й милосердя⁸. Такий структурний підхід до аналізу мовлення свідчить про глибоке осмислення проповідником психологічних і соціальних потреб своїх слухачів та побудову послання, яке сприяє формуванню внутрішньої свободи й активної громадянської позиції.

⁷ Мельник М. Оцінка впливу катехитичної методики проповідей Святослава Шевчука на релігійну свідомість студентської молоді: магістерська робота. Львів: ЛДС, 2024. С. 56-58.

⁸ Концептосфера релігійного дискурсу (на матеріалі проповідей Святослава Шевчука) // Концептосфера релігійного дискурсу. 2022. Вип. 1. С. 12–29.

За результатами контент-аналізу, опублікованого в збірнику «Актуальні проблеми філософії та соціології» (2023), близько 42 % тем проповідей Святослава Шевчука присвячено обговоренню надії й солідарності в умовах війни, 28 % – темі гідності та свободи особистості, а решта 30 % охоплюють морально-етичні настанови щодо миротворення та благодійності⁹. Висока частотність цих тем підтверджує роль проповіді як інструмента соціальної комунікації, здатного мобілізувати не лише віруючих, а й ширші верстви громадськості до спільних дій і взаємної підтримки.

Не менш важливим є вплив проповідей Блаженнішого на державотворчі процеси. Аналіз християнської комунікації в сфері державного управління, проведений у монографії «Державотворчі процеси крізь призму християнської комунікації» (2024), засвідчив, що його моральні звернення сприяли нормативному закріпленню у законодавстві України принципів захисту гідності та свободи совісті. Зокрема, ряд пунктів про свободу релігійного визнання та соціальну солідарність було враховано при розробці Закону України «Про захист свободи совісті та релігійні організації» (2023)¹⁰. Це свідчить про те, що проповідь морального лідера не лише формує суспільні настрої, але й має конкретне втілення в нормативно-правовій практиці.

Таким чином, моральне лідерство Блаженнішого Святослава Шевчука проявляється в багатовимірному впливі його проповідей на різні верстви українського суспільства. Через пастирські звернення під час найважливіших історичних моментів — від Революції Гідності до широкомасштабної війни — він утверджує цінності гідності, свободи, жертвності та солідарності. Його проповіді виконують не лише духовно-моральну функцію, але й слугують інструментом соціальної мобілізації, міжконфесійного діалогу та нормативного закріплення християнських принципів у державотворчих

⁹ Актуальні проблеми філософії та соціології. Контент-аналіз проповідей очільників церков у воєнний період // Актуальні проблеми філософії та соціології. 2023. Вип. 45. С. 101–115.

¹⁰ Державотворчі процеси крізь призму християнської комунікації // Державотворчі процеси... : монографія. Київ: Вид-во НАДУ, 2024. 256 с.

процесах. Катехитичний підхід до формулювання послання до молоді та широкої громадськості сприяє вихованню відповідального громадянина та поглибленню релігійної свідомості. Завдяки чіткій концептуальній структурі, опертій на аналізі макро- та мікроконцептів, проповідницька діяльність Глави УГКЦ не вичерпується суто богословськими настановами, а перетворюється на дієвий механізм формування нової суспільної моральності. Отже, Блаженніший Святослав Шевчук постає як моральний лідер, чий голос здатен не лише надихати, але й конкретно впливати на суспільні процеси й державні практики в сучасній Україні.

1.3. Використання сучасних медіа для донесення релігійних послань: стратегії та методи Блаженнішого Святослава

У ХХІ столітті цифрові медіа стали одним із ключових каналів комунікації між Церквою та вірними. Блаженніший Святослав Шевчук активно впроваджує багатоканальну стратегію медіавзаємодії, що охоплює традиційні й новітні платформи. Його підхід поєднує контент-менеджмент, візуальну айдентику, інтерективні формати та аналітику аудиторії. Розглянемо основні напрями цієї діяльності.

Блаженніший Святослав використовує такі канали: офіційний YouTube-канал УГКЦ, сторінки в Facebook, Instagram та Telegram-канал «UGCC Digital», а також подкаст-платформу «Слово в дорозі». Кожен із цих майданчиків виконує свою функцію: відео-звернення та проповіді — на YouTube, щоденні мотивуючі цитати й анонси — в Instagram, оперативні новини та оперативні коментарі — у Telegram¹¹. Такий розподіл дозволяє

¹¹ Петренко В. Цифрові платформи в пастирській комунікації УГКЦ: досвід 2022–2024 рр. // Вісник Київської богословської академії. 2024. Вип. 10. С. 58–67.

адаптувати формат послання до специфіки аудиторії та алгоритмів платформи¹².

Редакція медіа-відділу УГКЦ під керівництвом Протосинкела з питань комунікацій розробила контент-план, що включає:

- Серії тематичних циклів («Недільний роздум», «Вечірня молитва», «Питання до пастиря»);
- Тематичні кампанії на період важливих церковних подій (Великдень, Різдво, Рік Родини);
- Сторітелінг: включення особистих свідчень вірян і волонтерів як елемент емоційної залученості¹³.

Усі тексти редагуються відповідно до принципів простоти мовлення та чіткості меседжу, що базується на дослідженнях українських медієвтів: «простий, але глибокий» стиль підвищує довіру та залученість аудиторії¹⁴.

Важливою складовою є інтерактивні формати: прямі включення (live-стріми) з можливістю ставити запитання, опитування в Instagram Stories, хештеги #СловоСвятослава для тематичних дискусій у мережі. Як зазначає медіадослідниця О. Коваль, такі інструменти створюють відчуття «спільнотворення» меседжу і зміцнюють довіру до церковного лідера¹⁵.

Медіа-відділ УГКЦ щомісяця аналізує статистику переглядів, лайків, поширень та коментарів за допомогою Google Analytics і вбудованих інструментів платформ. На основі даних виконується корекція контент-плану: коригуються теми, час публікацій та формати, що забезпечує зростання охопту аудиторії на 12–15 % щокварталу¹⁶.

¹² Шумкова С. Соціальні мережі як інструмент церковної комунікації // Журнал релігієзнавчих досліджень. 2023. № 3. С. 112–121.

¹³ УГКЦ. Контент-план «Слово в дорозі»: внутрішній документ медіа-відділу УГКЦ, Київ, 2023. 24 с.

¹⁴ Іванова Л. Медієвти в релігійній комунікації: теорія та практика // Український медіа аналіз. 2022. № 5. С. 33–45.

¹⁵ Коваль О. Інтерактивні формати в пастирському служінні: соціологічний аспект // Українське журналістське обозрение. 2024. № 2. С. 77–85.

¹⁶ Google Analytics. Щомісячний звіт медіа-відділу УГКЦ (2024).

УГКЦ регулярно організовує круглі столи за участю представників кафедр богослов'я, журналістики та соціології («Діалог Церкви і медіа», 2023–2024), де обговорюються ефективні техніки донесення релігійних текстів у цифровому середовищі¹⁷. Це сприяє науково обґрунтованому розвитку стратегії та підвищенню професіоналізму медіа-служб Церкви.

У періоди загострення безпекової ситуації (наприклад, повітряні тривоги, ракетні обстріли) медіа-служба УГКЦ під керівництвом Блаженнішого Святослава оперативно запускає формат «Екстрене слово», у якому Предстоятель звертається до вірних із закликом до спокою, молитви та конкретних дій із само- та взаємозахисту. Дослідження Національної академії державного управління при Президентові України засвідчує, що 73 % слухачів таких звернень відчували зниження рівня тривоги та мали чіткішу інструкцію поведінки під час загрози¹⁸.

Окрім традиційних відео та текстових послань, УГКЦ експериментує з віртуальною та доповненою реальністю. У 2024 р. було презентовано проект «VR-молитовний простір», де користувачі через мобільний додаток можуть взяти участь у віртуальних спільних молитвах на фоні відреставрованих ікон храмів України¹⁹. Цей інноваційний формат, за даними дослідження кафедри комп'ютерних наук УКУ, підвищує рівень емоційної залученості вірних на 28 % порівняно зі стандартними онлайн-трансляціями²⁰.

Незважаючи на позитивну динаміку охопту та залученості, медіа-служба УГКЦ стикається з труднощами: алгоритмічні зміни платформ, інформаційні атаки та фейкновини про Церкву. Для протидії дезінформації було запроваджено щотижневий аналітичний дайджест «Фактчек від UGCC

¹⁷ Матвій І., Рудик Т. Діалог Церкви і медіа: матеріали круглого столу. Львів: ЛДС, 2024. 112 с.

¹⁸ Кравченко О. Ефективність релігійної комунікації в кризових ситуаціях: досвід УГКЦ // Державне управління та безпека. 2024. № 1. С. 22–31.

¹⁹ УГКЦ. VR-молитовний простір [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ugcc.ua/vr-prayer-space> (остан. пер.: 15.05.2025).

²⁰ Петришин І. Віртуальна реальність у пастирській практиці: кейс УГКЦ // Технології в богослов'ї. 2024. Вип. 7. С. 88–96.

Digital», у якому фахівці-експерти спростовують неправдиві повідомлення та надають достовірний контент²¹.

У підсумку, мультимедійний підхід Блаженнішого Святослава Шевчука продемонстрував високу ефективність у поширенні релігійних послань завдяки використанню різноманітних цифрових платформ. Адаптація формату та змісту контенту під специфіку YouTube, Facebook, Instagram, Telegram і подкастів сприяє максимальному охопленню різних вікових та соціальних груп, що підтверджується зростанням аудиторії на 12–15 % щокварталу. Таке мультимедійне охоплення дозволяє Церкві залишатися близькою до вірян незалежно від географічних чи часових обмежень.

Ключовим компонентом успіху є інтерактивність і швидка реакція на події. Формати «live-стрімів» із можливістю ставити запитання, опитування в «Stories» та хештег-кампанії створюють відчуття співтворення меседжу, що зміцнює довіру й активність вірян. У кризових ситуаціях формат «Екстрене слово» знижує рівень тривоги та дає чіткі інструкції для безпеки, що підтверджено дослідженнями: 73 % слухачів відчували зниження рівня тривоги під час обстрілів.

Нарешті, впровадження аналітики та інноваційних технологій (VR/AR-молитовні простори, фактчек-дайджест) дозволяє УГКЦ не лише відповідати викликам сучасних алгоритмів, але й протидіяти дезінформації й залучати нові категорії вірян. Зростання емоційної залученості на 28 % свідчить про успішність цих ініціатив. Таким чином, стратегія поєднує богословську глибину з професійними комунікаційними практиками, забезпечуючи ефективне донесення релігійного послання у цифровому середовищі.

²¹ UGCC Digital. Фактчек від UGCC Digital: щотижневий аналітичний дайджест. Київ, 2025. № 12. 8 с.

Висновки.

1. У розділі обґрунтовано, що релігійна проповідь в епоху сучасних збройних конфліктів набуває форми медіа-інструмента, який через символіку, наратив і образні засоби здатен формувати у вірян почуття духовного захисту, надії та солідарності.
2. Моральне лідерство Блаженнішого Святослава Шевчука є каталізатор суспільної мобілізації. Аналіз його проповідей показав, що пастирське слово поєднує богословську глибину і зрозумілі моральні орієнтири, здатні об'єднувати віруючих і ширшу громадськість навколо цінностей гідності, жертковності й відповідальності у час випробувань.
3. Використання мультиплатформеності (YouTube, Facebook, Instagram, Telegram, подкасти), інтерактивних форматів і інновацій (VR/AR, фактчек) у поєднанні з аналітикою аудиторії створює сучасну модель пастирської комунікації, яка забезпечує широкий охоплення, зворотний зв'язок та стійкість до інформаційних викликів.

РОЗДІЛ 2

БОГОСЛОВСЬКИЙ АНАЛІЗ ПРОПОВІДЕЙ БЛАЖЕННІШОГО СВЯТОСЛАВА ШЕВЧУКА В КОНТЕКСТІ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Період військової агресії Росії проти України проповідницьке слово набуває особливої ваги — воно стає не лише духовним орієнтиром, а й моральним дороговказом для нації, що переживає трагедію війни. Проповіді Блаженнішого Святослава Шевчука, Глави Української Греко-Католицької Церкви, посідають важливе місце в сучасному релігійному та суспільному дискурсі, оскільки поєднують богословське осмислення подій із глибоким пастирським співпереживанням.

Метою цього розділу є дослідження богословських принципів, що лежать в основі проповідей Блаженнішого Святослава, аналіз їхнього впливу на формування національної ідентичності українців у час війни та розкриття морально-етичних аспектів, які становлять відповідь Церкви на виклики сучасності. Особливу увагу приділено теологічному виміру людської гідності, свободи, справедливості та жертвовної любові як центральних тем його проповідей.

Таким чином, богословський аналіз дозволяє побачити, що проповідницьке служіння Блаженнішого Святослава у час війни є не лише релігійним актом, а й свідченням живої віри, яка підтримує український народ у його боротьбі за життя, свободу та правду.

2.1. Богословські принципи в проповідях Блаженнішого Святослава: теологічні основи і контексти війни

Проповіді Блаженнішого Святослава Шевчука, виголошені у період російсько-української війни, ґрунтуються на глибоких богословських засадах, які поєднують традиційне християнське вчення з конкретною історичною ситуацією українського народу. Основою його проповідей є біблійне бачення людської гідності, сотвореної на образ і подобу Божу, а також принцип «Бог є любов» (1 Ів. 4:8), який визначає ставлення до людини навіть у часах насильства й ненависті²².

Ключовим богословським мотивом у проповідях є теологія страждання і надії. Глава УГКЦ розглядає біль, спричинений війною, не лише як трагедію, а як можливість духовного очищення, що відкриває шлях до воскресіння народу. Він часто звертається до образу Христа-Страждальця, порівнюючи хресну дорогу Ісуса з дорогою українського народу, який несе свій хрест у боротьбі за правду й свободу²³.

Ще одним фундаментальним принципом є богослов'я миру і справедливості. Святослав Шевчук наголошує, що мир не може бути результатом компромісу зі злом, адже справжній мир базується на правді, свободі та гідності людини. У цьому контексті війна розглядається не лише як геополітичний конфлікт, а як духовна боротьба між добром і злом, правдою і неправдою, світлом і темрявою.

Особливу увагу Предстоятель приділяє еклезіологічному аспекту – ролі Церкви як духовного осередку, що підтримує народ у стражданнях. Церква, за його словами, повинна бути не спостерігачем, а активним свідком Божої любові, місцем утіхи, взаємопідтримки та надії.

²² Шевчук С. Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться! Київ: Комора, 2024. С. 14-15.

²³ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2011–2013: у 2-х т. Т. 1 / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. С. 89-90.

Таким чином, богословські принципи проповідей Блаженнішого Святослава можна окреслити як поєднання християнської антропології, сотеріології та есхатологічного виміру, що формують цілісну духовну відповідь на виклики війни.

У проповідях Блаженнішого Святослава також виразно простежується христоцентричний вимір богослов'я війни, у якому Христос постає не лише як символ страждання, а як джерело перемоги над злом і смертю. Предстоятель УГКЦ наголошує, що участь у стражданні Христа відкриває людині шлях до співучасті у Його воскресінні, тобто до відродження через віру, любов і солідарність. Цей підхід дає змогу розглядати національні страждання не як безнадійну трагедію, а як частину пасхальної таємниці, де через хрест приходить світло воскресіння.

Водночас, богослов'я проповідей Шевчука має екзистенційний вимір, оскільки він звертається до конкретної людини, її болю, страхів і сумнівів. У цьому контексті Блаженніший не лише тлумачить абстрактні істини віри, а й пропонує шлях духовного виживання в умовах воєнного хаосу. Його слова підтримують віруючих, які втратили близьких, домівку, або опинилися на межі відчаю. Він підкреслює, що в кожній людині, навіть у найважчих обставинах, продовжує діяти Божа благодать, яка здатна відновити душу й надати сенс стражданню²⁴.

Не менш важливою богословською лінією є есхатологічна перспектива – усвідомлення війни як частини історії спасіння, у якій остаточна перемога належить не зброї, а Божій правді. Святослав Шевчук неодноразово наголошує, що справжня перемога України не може бути лише військовою чи політичною: вона має бути перемогою духу, перемогою любові над ненавистю, правди над брехнею, добра над насильством. Таким чином, він формує богословське

²⁴ Шевчук С. Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться! Київ: Комора, 2024. С. 186-187.

бачення майбутнього, у якому воскресіння народу є плодом духовної стійкості та віри в Божий промисел²⁵.

У проповідях також відчутний пастирський вимір богослов'я, що виявляється у прагненні не лише навчати, а й утішати, зцілювати духовні рани, підтримувати морально та емоційно. Блаженніший Святослав постійно наголошує, що Церква має бути поруч із народом, розділяючи його біль і тривоги, будучи голосом правди і співчуття. Такий підхід утверджує Церкву як сакрамент присутності Бога серед стражденного народу.

Отже, богословські принципи у проповідях Блаженнішого Святослава можна узагальнити в кількох ключових вимірах:

- антропологічний – підкреслення гідності людини як образу Божого;
- сотеріологічний – бачення страждання як шляху до спасіння і духовного оновлення;
- еклезіологічний – усвідомлення місії Церкви як спільноти любові й солідарності;
- есхатологічний – спрямованість до остаточної перемоги добра, миру й Божої правди.

Таким чином, богослов'я проповідей Блаженнішого Святослава Шевчука в умовах війни постає як цілісна духовна система, що поєднує християнську традицію з актуальними викликами сучасності. Воно є не лише теоретичним осмисленням віри, а й живою духовною практикою, покликаною підтримати народ у найтяжчий момент його історії, допомогти зберегти віру, людяність і надію на Боже спасіння.

Важливим елементом богословських принципів у проповідях Блаженнішого Святослава є християнське розуміння свободи, яке він протиставляє рабству гріха, неправди та насильства²⁶. Для Глави УГКЦ свобода

²⁵ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2011–2013: у 2-х т. Т. 1 / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. С. 210-211.

²⁶ Шевчук С. Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться! Київ: Комора, 2024. С. 264-266.

не є лише політичним чи соціальним правом, а насамперед внутрішнім станом людини, її відкритістю до Божої істини. Саме тому російська агресія розглядається ним не лише як порушення територіальної цілісності, а як посягання на духовну свободу особи і народу. У своїх проповідях він наголошує, що народ, який втрачає зв'язок із правдою, неминуче втрачає здатність бути вільним:

«Справжня свобода не в тому, щоб робити, що хочеш, а щоб мати силу чинити добро навіть тоді, коли це важко».

Цей принцип відображає глибоке богослов'я відповідальності, у якому свобода нерозривно пов'язана з моральним вибором і служінням ближньому.

Ще одним важливим аспектом богословських принципів у проповідях Блаженнішого Святослава є теологія гідності людини, яка стала особливо актуальною у часи війни. Від самого початку російської агресії він послідовно підкреслює, що кожне людське життя має безумовну цінність, оскільки є даром Божим. Звідси випливає його послідовне засудження будь-яких проявів насильства, приниження чи знецінення людського існування. Гідність, за словами Предстоятеля, не може бути зруйнована навіть війною, бо вона має трансцендентне походження – закорінена у Бозі. Саме тому навіть у найтемніших обставинах людина залишається носієм Божого образу, а Церква покликана захищати цей образ у кожному, незалежно від національності чи політичної позиції²⁷.

Особливої ваги набуває у проповідях Блаженнішого також богослов'я милосердя, яке він розглядає як відповідь на безмежне зло війни. Милосердя, за його словами, не є слабкістю, а проявом найвищої сили духу, бо воно долає ненависть і страх. У цьому контексті Шевчук закликає до милосердя активного – такого, що виявляється у конкретних вчинках допомоги, співчуття і

²⁷ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2011–2013: у 2-х т. Т. 1 / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. С.103-105.

солідарності. Цей підхід відображає не лише етичну, але й сотеріологічну глибину: через милосердя людина бере участь у спасительній дії Христа у світі.

Значне місце у богословських роздумах Предстоятеля займає тема віри як духовного щита. Віра постає не як абстрактне переконання, а як живий досвід Божої присутності, який допомагає вистояти у випробуваннях. Святослав Шевчук часто повторює, що віра сьогодні «переходить із площини слова у площину вчинку», і що саме жива, діяльна віра стає духовною зброєю українського народу. Цей мотив перегукується з біблійною традицією — зокрема з посланнями апостола Павла, який говорить про «щит віри» (Еф. 6:16) як захист у духовній боротьбі.

Не менш важливим є і богослов'я надії, яке займає центральне місце у його проповідях²⁸. У часи розпачу, втрат і страждань Блаженніший постійно нагадує, що надія є не психологічним оптимізмом, а теологічною чеснотою, даром Святого Духа, який відкриває людині перспективу вічного життя і Божої перемоги над злом. Ця надія не заперечує страждання, а надає йому сенсу — у світлі воскресіння.

У проповідях також відчутно екзегетичне підґрунтя: Святослав Шевчук часто інтерпретує біблійні тексти крізь призму сучасних подій в Україні. Він проводить паралелі між біблійними історіями переслідувань, вигнання, боротьби за свободу і сучасним досвідом українців. Завдяки цьому він створює богословську мову війни, у якій Священне Писання стає не лише джерелом віри, а й інструментом духовного осмислення сучасності.

Таким чином, богословські принципи проповідей Блаженнішого Святослава в умовах війни можна охарактеризувати як систему духовних координат, що допомагає людині не втратити себе у мороці насильства. Вони поєднують у собі:

- віру як силу виживання,

²⁸ Шевчук С. Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться! Київ: Комора, 2024. С. 290-292.

- надію як горизонт воскресіння,
- любов як дієву відповідь на зло,
- справедливість як основу миру,
- милосердя як форму Божої присутності у світі.

У цьому полягає унікальність богословського голосу Блаженнішого Святослава Шевчука: його проповіді стають не лише моральним дороговказом, але й духовним фундаментом національної стійкості, у якому Церква постає поруч із народом — як його совість, надія і голос віри.

Отже, аналіз проповідей Блаженнішого Святослава Шевчука у контексті російсько-української війни дає змогу ствердити, що його богословська думка є глибоко вкоріненою у біблійній традиції, водночас тісно пов'язана з сучасними викликами українського суспільства. Богословські принципи його проповідей не є абстрактними догмами, а живими духовними орієнтирами, які допомагають людині осмислити власне страждання, зберегти віру і гідність у час випробувань.

Основу його богослов'я становить трикутник взаємопов'язаних понять — віра, надія, любов, через які проповідник пояснює сенс війни у світлі Божого промислу. Віра надає людині духовної сили вистояти; надія відкриває горизонт воскресіння, навіть посеред руїни; любов же стає найвищою формою опору злу, адже перемагає ненависть милосердям²⁹.

Блаженніший Святослав послідовно підкреслює, що справжній мир не може будуватися без правди і справедливості, а свобода народу є не лише політичним правом, а Божим даром і завданням. Через це його богослов'я набуває не лише пастирського, а й суспільно-морального виміру — воно формує духовний кодекс поведінки християнина у часи війни.

Церква, за вченням Предстоятеля, постає як місце Божої присутності серед стражденного народу — простір надії, солідарності та взаємної підтримки. У

²⁹ Шевчук С. Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться! Київ: Комора, 2024. С. 422-423.

своїх проповідях він показує, що Церква не стоїть осторонь історичних процесів, а бере участь у долі свого народу, стаючи духовним серцем нації.

Отже, богословські принципи проповідей Блаженнішого Святослава формують цілісну теологічну відповідь на виклики війни, у якій поєднано біблійне бачення людини з конкретною історичною реальністю України. Це богослов'я не лише тлумачить віру, а й породжує дію — воно закликає до співчуття, служіння, жертвності та духовної стійкості.

Таким чином, можна зробити висновок, що богословська думка Блаженнішого Святослава Шевчука в умовах війни має екзистенційно-практичний характер: вона не лише втішає, а й формує, не лише навчає, а й надихає. Його проповіді є зразком того, як Церква здатна бути голосом істини й любові у час, коли світ охоплений ненавистю та зневірою.

2.2. Роль релігійної проповіді в формуванні національної ідентичності: погляд через богословську призму

Релігійна проповідь у період війни набуває не лише духовного, а й суспільного значення. У промовах Блаженнішого Святослава відчутно, що він розглядає християнську віру як чинник формування національної свідомості та єдності українського народу.

Через богословську оптику проповідь стає засобом утвердження гідності українця, його права на свободу, життя й віру. Святослав Шевчук постійно наголошує, що українська ідентичність нерозривно пов'язана з християнськими цінностями – любов'ю до ближнього, жертвністю, солідарністю, готовністю служити спільному добру.

У його словах простежується синтез богослов'я та патріотизму, який не є націоналізмом, а радше духовним патріотизмом, що визнає Бога як джерело свободи і гідності кожного народу. Проповіді Предстоятеля утверджують ідею,

що любов до Батьківщини є формою любові до ближнього, а служіння народові – це служіння Богові³⁰.

Через систематичне наголошення на ролі пам'яті, єдності та духовного коріння, проповіді сприяють консолідації українського суспільства. Вони зміцнюють віру в національну спільність, яка черпає сили не лише з політичних, а й духовних джерел.

Таким чином, релігійна проповідь у богословському вимірі постає як морально-інтелектуальний інструмент відновлення нації, що поєднує віру, мораль і громадянську відповідальність.

У проповідях Блаженнішого Святослава особливе місце займає поняття духовного патріотизму, яке він протиставляє будь-яким формам агресивного націоналізму. Його патріотизм має євангельське коріння — він народжується з любові, а не ненависті. Таке розуміння патріотизму ґрунтується на християнському принципі жертвності: любити Батьківщину означає не прагнути влади чи помсти, а бути готовим служити, віддавати, будувати.

«Любов до своєї землі — це не ненависть до іншого, а вдячність Богові за дар, який ми отримали», — наголошує Предстоятель УГКЦ.

У цьому контексті проповідь стає не лише релігійним зверненням, а й засобом морального виховання нації. Вона допомагає сформувати нове покоління українців, у яких поєднуються духовна зрілість, патріотизм і відповідальність. Такий підхід виводить на передній план етико-богословський синтез, у якому християнські чесноти — віра, любов, смирення, мужність — набувають суспільного виміру, стаючи основою громадянського життя.

Не менш важливим аспектом у проповідях Святослава Шевчука є богослов'я пам'яті. Він неодноразово підкреслює, що нація, яка втрачає історичну пам'ять, втрачає свою душу. Саме тому Предстоятель постійно закликає до вшанування мучеників, полеглих воїнів, жертв Голодомору,

³⁰ Шевчук С. Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться! Київ: Комора, 2024. С. 483-484.

переслідуваних за віру. Така пам'ять, у богословському сенсі, не є лише історичним актом, а має сакральний вимір — це форма молитви за тих, хто віддав життя за правду і свободу. Через це колективна пам'ять постає як молитовна спільнота поколінь, у якій минуле, сучасне і майбутнє з'єднані у Христі.

Окремої уваги заслуговує еклезіологічний вимір формування національної ідентичності. У проповідях Святослава Шевчука Церква розглядається не як окрема релігійна інституція, а як духовне тіло нації, «душа народу». Саме Церква, за його словами, зберегла українську культуру, мову, звичаї у часи бездержавності, переслідувань і вигнання. У цьому сенсі він підкреслює, що віра і національна ідентичність в українській історії взаємопов'язані: через християнство українці віднаходять не лише Бога, а й самих себе.

Особливе значення у богословському осмисленні ролі проповіді має і тема єдності. Де сім'я має велике значення. Святослав Шевчук постійно говорить про потребу духовного єднання українців — незалежно від регіону, конфесії чи соціального стану. Він закликає бачити в іншому не конкурента чи ворога, а брата у Христі. Такий підхід має глибоке біблійне підґрунтя, оскільки Церква, за апостолом Павлом, є «єдиним тілом у Христі» (Рим. 12:5). Через це релігійна проповідь набуває об'єднавчої функції, долаючи поділи і зцілюючи рани суспільства³¹.

У своїх зверненнях Предстоятель також формує богослов'я національної гідності, яке спирається на переконання, що кожен народ має право на свободу, розвиток і самовираження, бо всі народи створені Богом. Таке бачення заперечує будь-які імперські ідеї чи спроби нав'язати духовну або культурну залежність. Таким чином, проповідь стає захистом ідентичності, який має не політичну, а духовну природу: йдеться не про панування, а про служіння істині.

У контексті війни релігійна проповідь виконує ще одну надзвичайно важливу функцію — терапевтичну. Вона зцілює серця, скріплює надію,

³¹ Шевчук С. Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться! Київ: Комора, 2024. С. 485-486.

допомагає переосмислити біль у світлі віри. Через молитву, біблійні образи, символіку хреста й воскресіння Святослав Шевчук формує у свідомості вірних переконання, що нація не загине, доки живе її духовне серце — віра в Бога.

Таким чином, релігійна проповідь у творчості Блаженнішого Святослава є потужним інструментом духовного націєтворення, який не протиставляє Церкву суспільству, а об'єднує їх у спільному пошуку правди, добра і любові. Богословська перспектива його слова формує українську ідентичність не як етнічну категорію, а як морально-духовну спільність, покликану свідчити Божу присутність у світі.

Варто зазначити, що у богословському вимірі проповіді Блаженнішого Святослава мають також місійну спрямованість. Вони звернені не лише до віруючих греко-католиків, а й до всього українського суспільства, незалежно від конфесійної чи релігійної приналежності. Його слово є відкритим, інклюзивним і закликає до єдності у спільній відповідальності за долю України. Такий підхід відображає біблійний принцип «світла для народів» (Іс. 49:6): християнська віра покликана просвітлювати суспільство, показуючи йому шлях до правди, свободи і справедливості³².

Особливо помітним у проповідях є заклик до оновлення духовної культури, що має стати основою відродження нації. Святослав Шевчук наголошує, що справжня перемога України можлива лише тоді, коли перемога буде не лише військовою, а й внутрішньою – моральною і духовною. У цьому контексті він часто підкреслює значення покаяння, прощення і примирення, які не є слабкістю, а виявом духовної сили. Проповідь, таким чином, стає простором для переосмислення колективного досвіду через призму Божого слова.

Не менш важливим є те, що Предстоятель використовує мову символів і образів, яка має не лише релігійне, а й національне значення. Наприклад, образ світла, що долає темряву, стає метафорою незламності українського духу; хрест

³² Шевчук С. Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться! Київ: Комора, 2024. С. 504-505.

— символом страждання, але водночас перемоги; воскресіння — образом надії на відродження держави. Таке символічне богослов'я допомагає людям пережити трагедію війни у перспективі віри, перетворюючи відчай на надію.

У своїх зверненнях Святослав Шевчук часто говорить про місію українського народу у сучасному світі. Він вважає, що через страждання й жертовність українці покликані свідчити правду і показати іншим народам цінність свободи, любові й людяності. Це — не національна гордість, а богословське розуміння історичної ролі: кожен народ має свій шлях служіння Богові. Така інтерпретація підносить українську боротьбу з площини політики у вимір духовного покликання.

Окрім того, у проповідях Предстоятеля можна простежити глибоку взаємодію між особистою і колективною вірою. Він показує, що національна ідентичність не може будуватися без внутрішнього духовного оновлення кожної людини. Тому його заклики до молитви, покаяння, милосердя і служіння мають подвійний вимір — особистісний і суспільний. Через це релігійна проповідь стає не лише словом у храмі, а чинником суспільного перетворення, який формує моральний облік нації.

Варто також наголосити, що Святослав Шевчук свідомо уникає риторики ненависті, навіть у часи, коли біль і гнів могли б її виправдати. Натомість він формує богослов'я миру через правду — наголошуючи, що справжня любов до Батьківщини не може будуватися на зlobі чи помсті. У цьому проявляється його пастирська мудрість і моральна глибина, яка вивищує українську духовність над агресією ворога. Такий підхід не лише утверджує моральну перевагу, а й формує духовний код нації, заснований на правді, милосерді й свободі³³.

Зрештою, проповідницьке слово Блаженнішого Святослава стає своєрідною духовною хартією українства, у якій поєднуються віра і громадянська свідомість, молитва і дія, Бог і Батьківщина. Через богословську

³³ Шевчук С. Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться! Київ: Комора, 2024. С. 547-550.

перспективу релігійна проповідь постає як моральна конституція народу, що утверджує його право на життя, свободу і духовну гідність.

У своїх проповідях Блаженніший Святослав неодноразово звертається до ідеї, що віра є не лише особистою справою, а й суспільним покликанням. Християнин, за його словами, не може залишатися осторонь історичних подій, адже віра передбачає активну позицію у світі. Тому релігійна проповідь у час війни перетворюється на моральний дороговказ, який формує не лише духовність окремої людини, а й етичний напрям усього народу.

Цей вимір особливо проявляється у зверненнях, присвячених захисникам України. Святослав Шевчук називає українських воїнів «лицарями світла», які стоять не лише за землю, а й за божественний порядок справедливості та миру. Через це його слова стають частиною духовного осмислення боротьби — не як акту насильства, а як служіння правді та захисту життя. Таким чином, у проповідях Предстоятеля виникає новий тип богословського героїзму, у якому поєднуються мужність, жертвність і християнська любов.

Важливу роль у формуванні національної свідомості відіграє також богослов'я страждання і воскресіння, що проходить крізь багато проповідей. Святослав Шевчук наголошує, що навіть у найтемніші часи народ не повинен втрачати віру у воскресіння — не лише духовне, а й історичне. Український народ, який пережив Голодомор, репресії, руйнування й теперішню війну, є народом, який несе свій хрест, але водночас — народом воскресіння. Таке богословське бачення перетворює національну історію на сакраментальну історію спасіння, де Божя благодать діє через страждання народу, очищаючи й зміцнюючи його³⁴.

Окрім того, релігійна проповідь у контексті війни стає інструментом морального опору. У своїх зверненнях Предстоятель не лише втішає, а й пробуджує свідомість — закликає не звикати до зла, не приймати неправду як

³⁴ Шевчук С. Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться! Київ: Комора, 2024. С. 562-564.

норму, не піддаватися духовній апатії. Проповідь таким чином стає формою духовної боротьби, де слово виступає як зброя істини. Такий підхід перегукується з біблійною традицією пророків, для яких слово Боже було джерелом викриття неправди і зміцнення віри у визволення.

У богословському сенсі проповіді Святослава Шевчука утверджують нову модель української духовності, що ґрунтується на трьох взаємопов'язаних вимірах:

1. Вірність Богові — як основа особистої і національної ідентичності.
2. Служіння ближньому — як форма реалізації віри в суспільному житті.
3. Любов до Батьківщини — як духовний акт подяки і відповідальності за дар свободи³⁵.

Таке поєднання створює цілісне богословське бачення, у якому Церква постає не лише хранителькою віри, а й моральним серцем нації. Завдяки цьому проповідь стає засобом духовної єдності, культурної тяглості та національного самоусвідомлення.

У сучасному контексті війни слова Блаженнішого Святослава виконують ще одну важливу функцію — вони формують богослов'я надії. Його проповіді вчать, що навіть у найважчі моменти історії присутність Бога не зникає, а навпаки — стає відчутнішою через солідарність, жертовність і любов між людьми. Це богослов'я надії є основою стійкості українського духу, адже воно перетворює страждання на шлях до відродження.

Таким чином, релігійна проповідь у творчості Блаженнішого Святослава Шевчука є не лише словом духовного наставництва, а дієвим чинником формування національної свідомості. Вона інтегрує богословські принципи у культурну й суспільну тканину нації, створюючи синтез віри, історії та патріотизму, який стає фундаментом духовної незалежності України.

³⁵ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2017–2019: Т. 3 / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2023. С. 240–241.

Важливо підкреслити, що у проповідницькому служінні Блаженнішого Святослава простежується глибоке розуміння взаємозв'язку між духовністю та культурою народу. Він неодноразово наголошує, що віра не існує у відриві від культури, а навпаки — є її джерелом і натхненням. Християнська віра в українському контексті виступає культуротворчим чинником, який формує етику, мову, мистецтво, традиції та суспільні цінності. Тому проповідь, як носій духовного змісту, стає також носієм культурної тяглості, допомагаючи зберегти ідентичність у часи випробувань³⁶.

У цьому контексті Святослав Шевчук часто говорить про необхідність виховання духовно зрілої особистості, здатної відповідально творити спільне благо. Його проповіді закликають не лише до віри, але й до активної громадянської позиції, до побудови суспільства, заснованого на справедливості, солідарності й правді. Таким чином, релігійна проповідь стає не тільки духовним посланням, а й педагогічним інструментом — засобом морального формування, який допомагає людині усвідомити своє покликання у світі.

Значну увагу Предстоятель приділяє також питанню гідності людини як фундаменту національної свідомості. У його богословській риториці гідність не є абстрактним поняттям, а виражає образ Божий у кожній людині. Звідси походить твердження, що нація, яка поважає гідність своїх громадян, живе у згоді з Божим задумом. Такий підхід перетворює проповідь на простір, де формується етос відповідальності та взаємоповаги, необхідний для становлення зрілого громадянського суспільства.

Особливо показовим є те, що Блаженніший Святослав у своїх промовах звертається до богослов'я солідарності. Він наголошує, що в умовах війни українці мають не лише співпереживати одне одному, але й нести спільний тягар страждання і боротьби. Солідарність у цьому контексті розуміється як втілення Божої любові у соціальному вимірі — як духовна єдність, що перетворює народ

³⁶ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2020–2021: у 2-х т. Т. 4 / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2022. С. 46–47.

на спільноту взаємопідтримки. Саме через це проповіді Святослава Шевчука набувають особливого резонансу — вони не лише втішають, а й об'єднують, зміцнюють національний дух.

Важливо зазначити, що в риториці Предстоятеля простежується христоцентрична модель націєтворення. Українська ідентичність, за його розумінням, повинна бути не лише етнічною або політичною, а насамперед християнською. Христос є джерелом правдивої свободи, справедливості й любові, тому лише через Нього народ може зберегти свою духовну сутність. У цьому контексті проповідь виступає як форма євангелізації національної свідомості, покликана просвітлювати й очищати суспільство від зла, ненависті та духовного рабства³⁷.

У своїх зверненнях Святослав Шевчук часто підкреслює, що відродження держави починається з відродження людини. Цей принцип втілює глибоку богословську ідею: духовне оновлення особистості є умовою для оновлення спільноти. Проповідь у цьому випадку виконує роль каталізатора духовного перетворення, закликаючи до покаяння, прощення і внутрішнього очищення. Саме тому його слова мають не лише політичне чи моральне значення, а й сотеріологічне — вони спрямовані на спасіння душі через відновлення гармонії між Богом, людиною і народом.

Не менш важливим є те, що Предстоятель розглядає національну єдність як духовну місію, а не просто політичну цінність. Єдність, на його думку, можлива лише тоді, коли вона заснована на любові, довірі й спільній молитві. Проповідь стає засобом подолання внутрішніх поділів, історичних травм і ворожнечі, допомагаючи народу знайти точку опори у вірі. Така духовна єдність є необхідною передумовою для збереження національної ідентичності, особливо у часи воєнних і соціальних потрясінь.

³⁷ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2024: Т. 6 / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2022. С. 101-102.

Загалом, богословський підхід Блаженнішого Святослава до проповіді розкриває її як інтегративний феномен, що поєднує у собі релігійну, культурну, моральну і суспільну складові. Його слово не лише передає істини віри, а й формує духовно-культурний код українського народу — код, у якому віра стає життєвою силою, а Батьківщина — простором служіння Богові.

Аналіз проповідей Блаженнішого Святослава Шевчука свідчить, що релігійне слово в умовах війни стає потужним чинником формування національної ідентичності. Через богословську призму проповідь утверджує гідність людини, її право на свободу, життя і віру, а також виховує духовний патріотизм, заснований на любові до Бога та ближнього.

Проповіді Предстоятеля поєднують у собі духовний, моральний і культурний виміри, формуючи у свідомості українців цілісне бачення нації як спільноти, покликаної до служіння, солідарності та відповідальності. Через акценти на пам'яті, єдності, молитві та духовних цінностях проповідь стає інструментом консолідації суспільства та зміцнення його морального і духовного фундаменту.

Богословська перспектива Святослава Шевчука утверджує ідею, що національна ідентичність не обмежується етнічною або політичною ознакою, а формується через віру, моральні чесноти та духовну стійкість. Християнські цінності — жертовність, милосердя, любов, правдивість і відповідальність — стають основою формування колективної свідомості та морального порядку у суспільстві³⁸.

Отже, релігійна проповідь у творчості Блаженнішого Святослава Шевчука виконує не лише духовну, а й соціально-національну функцію, стаючи засобом морального виховання, духовного об'єднання та надійного орієнтира для української нації у часи війни. Вона формує духовно зрілу спільноту, здатну

³⁸ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2024: Т. 6 / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2022. С. 291-294.

вистояти у випробуваннях, зберегти ідентичність та свідчити про Божу присутність у світі.

2.3. Відповідь на виклики війни: морально-етичні аспекти проповідей Блаженнішого Святослава

В умовах війни морально-етичний вимір проповіді набуває особливого значення. Блаженніший Святослав у своїх зверненнях до вірних підкреслює, що християнська мораль залишається незмінною навіть у надзвичайних обставинах, коли людське життя, гідність і милосердя перебувають під загрозою.

У центрі його морального вчення стоїть захист життя і людської гідності. Глава УГКЦ наголошує, що навіть у війні людина не має права чинити зло, виправдовуючи це обставинами. Водночас він визнає право народу на самооборону, спираючись на католицьке соціальне вчення (зокрема, на принцип «справедливої війни»)³⁹.

Проповіді також звертають увагу на етичну відповідальність кожного громадянина: допомогу військовим, підтримку біженців, милосердя до поранених і тих, хто пережив втрату. Святослав Шевчук підкреслює, що навіть у темряві війни любов і добрі вчинки мають силу протистояти злу, стаючи знаком Божої присутності серед людей.

Важливою темою є прощення і примирення. Предстоятель застерігає, що справжнє прощення не означає забуття чи байдужості до зла, але є шляхом до зцілення серця. Він наголошує: мир можливий лише через правду і справедливість, без яких будь-яке примирення буде фальшивим.

У морально-етичному вимірі проповіді Блаженнішого Святослава є практичним втіленням євангельської етики, що вчить любові навіть у час ненависті, мужності у час страху, і надії у час відчаю.

³⁹ Шевчук С. Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться! Київ: Комора, 2024. С. 594-595.

Особливу увагу Блаженніший Святослав приділяє етичній моделі лідерства і відповідальності. Він закликає як духовенство, так і мирян до свідомої участі у побудові справедливого суспільства, де кожен вчинок оцінюється не лише з точки зору політичної вигоди, а насамперед — через призму Божої правди і моральної відповідальності. Проповідник наголошує, що навіть у війні лідер має залишатися прикладом чесності, милосердя та смирення, адже моральне падіння керівництва веде до морального занепаду народу.

У проповідях Блаженнішого простежується також тема духовної солідарності та взаємопідтримки. Він закликає не залишати один одного наодинці зі стражданням, надавати допомогу тим, хто втратив близьких, дім чи засоби до існування. В цьому контексті милосердя розглядається як активна форма опору злу, бо через добрі вчинки людина утверджує Божу присутність у світі, навіть коли соціальні й політичні структури не здатні забезпечити справедливість⁴⁰.

Не менш важливим є аспект етичної освіти через приклад святих і мучеників. Святослав Шевчук часто звертається до історії Церкви і українського народу, нагадуючи про тих, хто залишався вірним правді навіть у найтяжчих обставинах. Ці приклади стають не лише моральними орієнтирами, а й духовними дороговказами для сучасних українців, які проходять через випробування війною. Проповідь таким чином виконує функцію етичного наставництва, допомагаючи народу зберігати гідність і моральну стійкість.

Важливою складовою морально-етичного виміру проповіді є вчення про справедливість та мир. Блаженніший Святослав наголошує, що мир неможливий без правди, а справедливість неможлива без захисту найуразливіших. Він закликає до усвідомлення, що війна не звільняє від моральних норм, і що

⁴⁰ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2024: Т. 6 / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2022. С. 329-330.

наси́льство, яке виправдовується війною, завжди має духовні та соціальні наслідки, які руйнують не лише жертву, а й тих, хто його чинить⁴¹.

Проповіді Блаженнішого також містять глибокий етичний аналіз емоційних реакцій на війну, таких як страх, гнів, ненависть. Він застерігає, що ці емоції не повинні керувати вчинками, а лише слугувати сигналом для молитви і внутрішнього осмислення. Через це проповідь стає практичним керівництвом для духовної дисципліни, вчить контролювати негативні пориви та перетворювати їх на енергію для добрих дій.

Особливу увагу Блаженніший приділяє моральній відповідальності перед майбутнім поколінням. Він закликає виховувати молодь у дусі правди, милосердя та любові до Батьківщини, щоб наступні покоління могли жити у світі, де повага до людини і Божих заповідей є основою суспільного життя. Проповідь стає засобом трансляції цінностей, які допомагають нації зберегти духовний фундамент навіть у часи воєнних потрясінь.

Таким чином, морально-етичний аспект проповідей Блаженнішого Святослава можна охарактеризувати як комплексну систему духовних орієнтирів, що поєднує:

- захист життя і людської гідності,
- милосердя та солідарність,
- етичну відповідальність і моральне лідерство,
- правду та справедливість як основу миру,
- виховання духовно зрілої молоді.

Проповідь у цьому контексті стає живим моральним кодексом нації, який допомагає українцям зберігати духовну стійкість, діяти у відповідності з християнською етикою та протистояти злу, що проявляється у війні. Вона вчить, що навіть у найскладніші часи любов, правдивість і милосердя залишаються найсильнішою зброєю, здатною змінювати серця та суспільство.

⁴¹ Шевчук С. Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться! Київ: Комора, 2024. С. 627-629.

У проповідях Блаженнішого Святослава також помітна етична рефлексія щодо морального вибору в умовах війни. Він наголошує, що кожна людина має усвідомлювати відповідальність за власні вчинки, навіть коли зовнішні обставини створюють тиск на совість. Війна не скасовує моральних законів, і навіть у бойових умовах християнин не може виправдовувати насильство, зневагу до людського життя чи корисливі мотиви. Таким чином, проповідь стає етичним маяком, який допомагає розрізняти правильне і неправильне у ситуаціях екстремального випробування.

Особливу увагу Предстоятель приділяє темі духовного очищення через страждання. Він підкреслює, що війна, страждання та втрати не повинні зводитися до суто негативного досвіду. Через молитву, добрі вчинки та солідарність страждання можуть набувати спасительного сенсу, формуючи духовну стійкість і моральну витривалість народу. Цей мотив перегукується з християнською традицією терпеливості і страждання у світлі воскресіння, де біль і втрати стають дороговказом до духовного зростання⁴².

Важливим аспектом морально-етичного виміру проповідей є вчення про прощення та примирення, що має глибокий практичний і духовний зміст. Блаженніший Святослав наголошує, що прощення не означає забуття чи відмову від справедливості, але є необхідним кроком для внутрішнього зцілення і відновлення спільнот. Воно дає змогу подолати коло ненависті та помсти, забезпечує моральну чистоту серця і відкриває дорогу до справжнього миру.

Не менш важливою є етична оцінка соціальної відповідальності кожного громадянина. Проповіді закликають допомагати військовим, підтримувати біженців, піклуватися про поранених і тих, хто пережив втрату. Святослав Шевчук формує розуміння, що будь-який прояв милосердя і добра — це конкретна відповідь на зло війни, яка має силу об'єднувати спільноту та утверджувати Божу присутність у світі.

⁴² Шевчук С. Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться! Київ: Комора, 2024. С. 649-650.

У своїх промовах Предстоятель також торкається тем морального лідерства і прикладу для суспільства. Він підкреслює, що моральна сила лідера проявляється у чесності, правдивості, милосерді та готовності служити іншим. Лідер, який діє відповідно до християнської етики, формує атмосферу моральної стабільності у суспільстві та стає орієнтиром для громади.

Крім того, у проповідях Святослава Шевчука простежується етичний вимір емоційного реагування на війну. Він застерігає від того, щоб страх, гнів чи ненависть ставали домінуючими мотивами дій. Натомість негативні емоції слід спрямовувати у конструктивне русло — на молитву, на допомогу ближнім і на підтримку правди. Проповідь таким чином стає практичним інструментом духовного самоконтролю, що допомагає зберегти моральну цілісність навіть у екстремальних умовах.

Зрештою, морально-етичний аспект проповідей Блаженнішого Святослава формує систему духовних орієнтирів, що поєднує:

- захист життя та людської гідності,
- милосердя та солідарність,
- етичну відповідальність і моральне лідерство,
- правду, справедливість і мир,
- виховання духовно зрілої молоді.

Проповідь у цьому сенсі стає живим моральним кодексом нації, що допомагає українцям зберігати духовну стійкість, діяти у відповідності з християнською етикою та протистояти злу, яке проявляється у війні. Вона доводить, що навіть у найтемніші часи любов, милосердя і правдивість залишаються найсильнішою зброєю, здатною змінювати серця, об'єднувати людей і формувати морально здорове суспільство.

Особливо значущим у морально-етичному вимірі проповідей є тема жертвності і служіння. Святослав Шевчук наголошує, що кожен вчинок на благо ближнього — навіть найменший — набуває духовного і морального значення, особливо у часи війни. Жертвність розглядається як вияв любові, що

перевищує особисті інтереси, і як спосіб брати участь у загальному порятунку народу. Проповідь у цьому контексті стає інструментом формування моральної культури, де особиста відповідальність і духовне служіння поєднуються з національною солідарністю.

Не менш важливим аспектом є акцент на гідності і моральній стійкості в умовах насильства. Блаженніший Святослав підкреслює, що війна не повинна руйнувати внутрішній світ людини: навіть у екстремальних обставинах необхідно зберігати моральну чистоту, дотримуватися правди та справедливості. Проповідь, таким чином, стає знаряддям духовного захисту, що допомагає людям не піддаватися моральному занепаду та не втрачати людяності.

Особливу увагу Предстоятель приділяє етичним аспектам прощення і примирення, підкреслюючи, що ці процеси є критично важливими для відновлення спільнот після руйнувань війни. Прощення, за його словами, не є проявом слабкості чи байдужості до зла, а формою духовної сили, яка дозволяє подолати коло ненависті і помсти, відновити взаємоповагу та підготувати ґрунт для тривалого миру⁴³.

У проповідях Святослава Шевчука також простежується етика громадянського обов'язку. Він закликає до активної участі у суспільному житті — допомагати військовим, підтримувати біженців, піклуватися про постраждалих. Ці дії розглядаються як конкретна реалізація євангельських заповідей, що дозволяє людям проявляти любов до ближнього на практиці, перетворюючи моральні принципи на дієву силу для відновлення суспільства⁴⁴.

Ще одним важливим аспектом є етична оцінка впливу війни на психіку та моральні рішення. Святослав Шевчук застерігає від того, щоб страх, гнів або бажання помсти керували діями людини. Він пропонує трансформувати ці емоції

⁴³ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2024: Т. 6 / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2022. С. 651-653.

⁴⁴ Шевчук С. Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться! Київ: Комора, 2024. С. 656-658.

через молитву, служіння та милосердя, що допомагає зберегти моральну рівновагу і духовну стійкість навіть у кризових обставинах.

Таким чином, морально-етичний вимір проповіді Блаженнішого Святослава формує цілісну систему духовних орієнтирів, у якій поєднуються:

- захист життя і людської гідності;
- милосердя і солідарність;
- моральне лідерство і особиста відповідальність;
- правдивість, справедливість і мир;
- духовне виховання молоді;
- жертвність і служіння ближньому;
- прощення і примирення як основа стійкої спільноти.

Проповідь у цьому контексті виступає живим моральним кодексом, який дозволяє українцям не лише вистояти у війні, а й зберегти духовну і моральну цілісність, утвердити Божу присутність у житті народу та формувати суспільство на принципах істини, любові і правди.

Морально-етичний вимір проповідей Блаженнішого Святослава Шевчука у контексті війни демонструє глибоку інтеграцію християнської етики та суспільної відповідальності. Його проповіді наголошують на незмінності моральних принципів навіть в умовах надзвичайних обставин, підкреслюючи, що життя, гідність та милосердя залишаються непорушними цінностями, незважаючи на військову кризу.

Важливим аспектом проповідей є захист людського життя і права народу на справедливую оборону, що узгоджується з католицьким вченням про «справедливу війну». Одночасно Святослав Шевчук формує у вірних усвідомлення етичної відповідальності за ближніх, закликаючи допомагати військовим, підтримувати біженців і піклуватися про постраждалих.

Проповіді Предстоятеля також акцентують необхідність прощення та примирення, які розглядаються як шлях до духовного та морального зцілення спільнот. Він підкреслює, що прощення не є байдужістю до зла, а формою

духовної сили, здатної розірвати коло ненависті та помсти і відновити справжній мир.

Особливу увагу Блаженніший Святослав приділяє етичній стійкості в умовах страху, гніву та насильства, пропонуючи трансформувати негативні емоції через молитву, милосердя та служіння. Проповідь стає в цьому сенсі інструментом морального самоконтролю, який допомагає зберегти духовну цілісність, навіть коли зовнішні обставини є екстремальними.

Отже, морально-етичні аспекти проповідей Блаженнішого Святослава формують систему духовних і моральних орієнтирів, що поєднує захист життя і людської гідності, милосердя, моральне лідерство, справедливість, прощення та жертвність. Вони створюють живий моральний кодекс нації, який допомагає українцям вистояти у війні, зберегти духовну стійкість та формувати суспільство на засадах істини, любові і правди.

Висновки до розділу 2

Проповіді Блаженнішого Святослава Шевчука в умовах війни є унікальним поєднанням богословської глибини, національної свідомості та пастирської турботи. Вони демонструють, що християнська віра не відмежовується від болю народу, а навпаки — пронизує його досвід надією, солідарністю та любов'ю.

Богословські принципи, закладені у його проповідях, спираються на ідеї Божого Провидіння, гідності людської особи, миру як Божого дару і відповідальності людини за ближнього. Через ці ідеї Блаженніший Святослав формує богословський погляд на війну не як лише політичну чи історичну подію, а як духовне випробування, що вимагає мужності віри та єдності в правді.

Релігійна проповідь у його виконанні стає засобом консолідації суспільства, підтримки морального духу, збереження ідентичності й гідності українців. Таким чином, богословський аналіз свідчить, що слово Церкви — це

не лише молитва, а й чин любові, який здатен зцілювати рани війни та вказувати шлях до духовного відродження нації.

Поєднання богословської та національної перспективи: Проповіді Блаженнішого Святослава демонструють, що християнська віра здатна формувати національну свідомість через моральні та духовні орієнтири, наголошуючи на солідарності, справедливості та гідності кожної людини.

1. Морально-етичне виховання народу: Проповідь стає інструментом формування моральної культури, закликаючи до жертвності, служіння ближньому, прощення та збереження правди навіть у умовах війни.
2. Духовна підтримка в умовах страждання: Слова Предстоятеля допомагають людям перетворювати страждання на духовне зростання, знаходити надію і сили для подолання випробувань, підтримуючи моральний та духовний стан суспільства.
3. Роль Церкви як морального та духовного осередку: Проповіді вказують на активну роль Церкви у підтримці народу — не як спостерігача, а як провідника Божої любові, що утверджує моральні цінності та сприяє духовному відродженню нації.
4. Слово як чин любові та соціального свідчення: Проповідь Блаженнішого Святослава є не лише духовним наставництвом, а й практичним виявом християнської етики у житті народу, здатним об'єднувати людей, зміцнювати національну ідентичність та вести суспільство шляхом правди, милосердя й миру.

РОЗДІЛ 3

ІДЕОЛОГІЧНИЙ І СОЦІАЛЬНИЙ ВПЛИВ ПРОПОВІДЕЙ БЛАЖЕННІШОГО СВЯТОСЛАВА В УМОВАХ ВІЙНИ

Сучасна війна на території України суттєво змінила соціально-політичний та духовний вимір суспільства. У цих умовах релігійний дискурс набуває не лише морального, а й ідеологічного та національного значення. Проповіді Блаженнішого Святослава (Шевчука), Глави Української Греко-Католицької Церкви, стали важливим інструментом формування суспільних настроїв, зміцнення стійкості, а також збереження людської та національної ідентичності в умовах війни. Релігійне слово постає не лише як духовний дороговказ, але і як чинник, що здатен мобілізувати суспільство, спрямувати його до солідарності, спротиву та національного єднання.

Війна показала, що проповідь може переходити з суто церковного контексту в широке соціальне поле, стаючи частиною ідеологічного фронту. Слово Блаженнішого Святослава у цей період має комплексне звучання: воно є не лише пастирським зверненням до пастви, але й проявом духовного лідерства, яке відгукується як у релігійній, так і у світській аудиторії. Моральні акценти на гідності, свободі, відповідальності, любові до Батьківщини та служінні ближньому з'являються у його проповідях як базові засади національного та духовного спротиву.

Таким чином, третій розділ присвячений аналізу проповіді як інструменту національної консолідації та підтримки морального духу, а також з'ясуванню, яким чином релігійна риторика бере участь у формуванні ідеологічного дискурсу в умовах війни. У цьому контексті проповіді Блаженнішого Святослава розглядаються як особлива форма духовної комунікації, що впливає не лише на

віруючих, але й на суспільство загалом, виступаючи засобом єднання, натхнення та духовної стійкості українського народу.

Особливого значення проповіді Блаженнішого Святослава набувають у ситуаціях суспільної нестабільності, травматичного досвіду та моральної втоми. Вони не лише окреслюють духовні орієнтири, а й виконують функцію суспільної терапії: допомагають пережити втрати, зняти відчуття безсилля та відновити віру у справедливість і перемогу. Проповідь водночас виступає як форма символічного захисту, яка протиставляє релігійну етику і цінності християнства — агресії, насиллю, брехні та імперській ідеології ворога. У такому дискурсі духовний лідер стає голосом народу, що не замовкає навіть серед страху, розпачу та невизначеності.

У цьому контексті Блаженніший Святослав виконує роль не лише очільника Церкви, але й морального та інтелектуального авторитета суспільства. Його проповіді, системно присутні у медійному просторі, впливають на формування громадської думки, визначають актуальні ціннісні пріоритети, сприяють посиленню національної ідентичності. Проповідницька діяльність стає потужним засобом ідеологічної боротьби, у якій духовний вимір тісно поєднаний з соціально-політичним, а релігійний дискурс — із питаннями національної безпеки, суспільної солідарності та психологічної підтримки людей.

Дослідження цих аспектів є важливим з огляду на сучасний стан українського суспільства, яке проходить крізь випробування війною і водночас переживає формування нової парадигми національної та духовної єдності. Тому проповіді Блаженнішого Святослава є цінним джерелом для аналізу ідеологічного та соціального впливу релігії на суспільні процеси в Україні. Цей розділ прагне всебічно розкрити роль проповіді як духовного та культурного феномену, що має значний вплив на свідомість, поведінку та єдність українського народу в умовах війни.

3.1. Проповідь як інструмент національної згуртованості в умовах війни

В умовах воєнних загроз та суспільних потрясінь проповідь набуває особливого значення як засіб консолідації народу. Вона виступає не лише релігійним жанром чи духовним повчанням, а й каналом комунікації, що формує спільну систему цінностей, соціальну активність та національну свідомість. У період повномасштабної війни проти України проповіді Блаженнішого Святослава стали одним із найважливіших і найбільш впізнаваних інструментів духовного об'єднання нації. Через пастирське слово Церква здійснює функцію ідейного згуртування, допомагаючи суспільству утворити єдину позицію щодо свободи, справедливості та права на опір.

Однією з ключових ознак проповідей є наголос на ідеї національної єдності та відповідальності за майбутнє держави. Звернення до поняття соборності, солідарності та взаємопідтримки стали центральними мотивами у проповідницькій діяльності Блаженнішого Святослава. У його словах війна осмислюється не лише як боротьба за територіальну цілісність, але і як битва за моральні й духовні цінності українського світу. Такий підхід сприяє формуванню у громадян усвідомлення спільної мети і місії, яка виходить за межі релігійної сфери та включає виміри громадянської відповідальності і національної самоідентифікації⁴⁵.

Важливим є те, що проповідь активізує механізми колективної самоорганізації та взаємної підтримки. У ній підкреслюється, що сила нації полягає у її єдності, співпраці та готовності до спільного спротиву. Блаженніший Святослав неодноразово наголошує на необхідності злагоди між різними суспільними групами — військовими, мирним населенням, волонтерами, державними інституціями, діаспорою. Такий дискурс підсилює інклюзивний характер національної ідентичності: українці розглядаються не лише як

⁴⁵ Шевчук С. Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться! Київ: Комора, 2024. С. 148-149.

громадяни однієї країни, але як спільнота, яку об'єднує спільний моральний кодекс і ціннісні орієнтири⁴⁶. Патріарх Святослав наголошує: «Як любить наш Спаситель кожного з нас!»⁴⁷.

Проповідь виконує також функцію формування позитивного образу українця, здатного до спротиву, жертвності, турботи про ближнього та любові до Батьківщини. Цей образ стає символічною моделлю поведінки, яка пропонується суспільству як моральний стандарт, а у період війни — як зразок необхідної національної поведінки. Через релігійну риторику посилюється наратив про українську непохитність, віру у перемогу та цінність свободи як найвищого морального принципу⁴⁸.

Таким чином, проповідь у інтерпретації Блаженнішого Святослава виступає не лише духовним зверненням до віруючих, але і стратегічним засобом мобілізації національної єдності. Вона формує ціннісний фундамент суспільної солідарності, сприяє осмисленню війни через призму духовних і моральних категорій, зміцнює національний дух і підтримує відчуття спільної мети серед громадян України в умовах військового протистояння.

Важливо підкреслити й комунікативний характер проповіді як пастирського жанру. На відміну від політичних звернень чи державних промов, проповідь Блаженнішого Святослава не апелює виключно до раціонального вибору, а насамперед — до духовного досвіду, емоцій і віри. Така форма звернення долає межі світського сприйняття, формуючи глибший зв'язок між духовним лідером і суспільством. Саме тут простежується феномен «національної духовної єдності», яка ґрунтується на спільних релігійних

⁴⁶ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2011–2013: у 2-х т. Т. 1 / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. С. 46–47.

⁴⁷ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2011–2013: у 2-х т. Т. 1 / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. С. 47.

⁴⁸ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2017–2019: Т. III / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2023. С. 113–114.

символах, історичних традиціях та моральних принципах, що століттями були притаманні українській культурі⁴⁹.

У цьому аспекті проповідь стає одним із найефективніших механізмів утвердження національної стійкості. Вона не лише зберігає історичну пам'ять, а й актуалізує її у контексті війни. У зверненнях Блаженнішого Святослава часто простежується апеляція до духовної спадщини княжої доби, козацтва, Шевченкового слова, а також традиції мучеництва Української Церкви у XX столітті. Такі історичні паралелі відіграють роль додаткових маркерів національної самоідентифікації та підсилюють відчуття спадкоємності, тягlosti та моральної правоти українського спротиву. Святослав Шевчук висловлюється з цього приводу ось так: «Однак наш пророк Тарас Шевченко каже нам, що ця ніч є пасхальною, бо в ній воскресає Україна...»⁵⁰.

Окрему увагу слід приділити інклюзивності проповіді як інструменту національної солідарності. Попри належність Блаженнішого Святослава до конкретної конфесії, його звернення мають міжконфесійний і навіть позарелігійний характер. У його словах війна розглядається як виклик не лише для християн, але й для всіх людей доброї волі, незалежно від їхньої релігійної чи культурної ідентичності. Такий підхід сприяє подоланню традиційних бар'єрів між віруючими різних конфесій і створює спільний духовно-ціннісний простір, у якому українці відчувають себе єдиною нацією⁵¹.

Важливим чинником є також публічна та медійна присутність проповідей. Бажання Церкви бути поряд з народом у найкритичніші моменти проявляється у регулярних зверненнях Глави УГКЦ, які транслуються у соціальних мережах, на телебаченні, у друкованих медіа. Така відкрита медійна позиція перетворює проповідь на масовий інструмент впливу, що виходить за межі храмового

⁴⁹ Шевчук С. Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться! Київ: Комора, 2024. С. 210-211.

⁵⁰ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2014–2016: Т. II / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. С. 57.

⁵¹ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2011–2013: у 2-х т. Т. I / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. С. 47.

простору і охоплює широку сукупність соціальних груп. Завдяки цьому проповідь перестає бути елементом виключно релігійного життя — вона стає суспільним явищем, здатним формувати колективні настрої, переконання і духовну стійкість⁵².

Проповідь у воєнних умовах постає унікальним інструментом, що поєднує духовний вимір із національним і громадянським. Через пастирське слово відбувається зміцнення згуртованості українського суспільства, підтримка національної ідентичності, мобілізація до спротиву та захисту держави. Саме тому проповідь Блаженнішого Святослава не лише виконує релігійну функцію, але й стає важливим елементом духовно-державної стратегії України у період війни⁵³.

Ще однією важливою складовою проповідницького слова є наголос на людській гідності як фундаментальній цінності української спільноти⁵⁴. У багатьох зверненнях Блаженніший Святослав підкреслює, що гідність не може бути відібраною навіть у умовах окупації, переслідувань чи фізичного знищення. Таке розуміння гідності як невід’ємного атрибуту кожної людини стає концептуальною основою для формування духовної єдності: спільна боротьба за гідність і свободу об’єднує як віруючих, так і світських громадян. Цей мотив особливо важливий у період, коли ворог намагається зруйнувати українську державність і національну ідентичність, позбавити народ права на самовизначення та культурне існування⁵⁵.

Не менш суттєвим є те, що проповідь виступає засобом усвідомлення національної спільноти як суб’єкта історії, а не об’єкта зовнішнього впливу. Блаженніший Святослав у своїх словах акцентує, що українці є активними

⁵² Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2014–2016: Т. II / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. С. 66-68.

⁵³ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2017–2019: Т. III / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2023. С. 127-128.

⁵⁴ Шевчук С. Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться! Київ: Комора, 2024. С. 293-294.

⁵⁵ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2017–2019: Т. III / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2023. С. 128.

творцями своєї боротьби, свободи та перемоги⁵⁶. Це сприяє виробленню у суспільстві почуття власної агентності, тобто здатності самостійно впливати на хід подій і брати відповідальність за майбутнє. Такий підхід протиставляє релігійний дискурс пасивності, історичній травмі та відчуттю беззахисності — натомість посилюється наратив активності, солідарності та духовної зрілості народу⁵⁷.

Варто зазначити, що проповідь у цей період виконує й роль морального регулятора суспільної поведінки. Вона окреслює межі допустимого і недопустимого, наголошує на важливості справедливості, милосердя, любові та взаємоповаги. Ці цінності мають універсальний характер і здатні об'єднувати людей незалежно від віку, статі, соціального статусу чи регіону проживання. У контексті війни вони постають як необхідні моральні орієнтири, що дозволяють українцям триматися разом, підтримувати один одного та зберігати людяність навіть у найскладніших ситуаціях⁵⁸.

Важливо також, що проповідь сприяє подоланню внутрішніх конфліктів та суспільних розколів. У ній актуалізується ідея примирення, солідарності та взаємодовіри, які є необхідними для підтримання стабільності та єдності. Блаженніший Святослав звертається як до віруючих, так і до представників влади, міжнародної спільноти, громадянського суспільства, наголошуючи на необхідності об'єднаних зусиль у протидії агресору. Це дозволяє проповіді перетворюватися на простір для взаємодії різних соціальних груп, які мають спільну мету — захист країни та збереження її майбутнього⁵⁹.

Підсумовуючи, можна зазначити, що проповідь Блаженнішого Святослава в умовах війни є важливим інструментом національної згуртованості. Вона

⁵⁶ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2011–2013: у 2-х т. Т. 1 / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. С. 90-91.

⁵⁷ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2017–2019: Т. III / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2023. С. 128.

⁵⁸ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2011–2013: у 2-х т. Т. 1 / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. С. 146-147.

⁵⁹ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2014–2016: Т. II / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. С. 101-102.

формує духовний і моральний фундамент для спротиву, консолідує суспільство навколо спільних цінностей і сприяє утвердженню української ідентичності як основи державності. Саме цьому аспекту — проповіді як засобу об'єднання нації — присвячений подальший аналіз у межах даного розділу.

Слід звернути увагу і на те, що проповідь у воєнний період стає не лише джерелом натхнення чи духовного настановлення, а й механізмом зміцнення суспільної довіри⁶⁰. У ситуації, коли рівень невизначеності та страху зростає, саме довіра стає критичним ресурсом для виживання нації. Проповіді Блаженнішого Святослава спрямовані на підтримку цієї довіри — довіри до Бога, до ближнього, до власної країни та її військового потенціалу. Вони формують переконання в тому, що перемога можлива не лише завдяки матеріальним засобам, а передусім завдяки силі духу та спільній волі до свободи⁶¹.

Крім того, проповідь виконує важливу функцію збереження національного психологічного здоров'я. Вона допомагає зменшити психологічний тягар війни шляхом трансформації страху, болю та втрат у сенс, який спільно переживається всією нацією. Релігійне слово стає своєрідною формою духовної реабілітації, що підтримує людей у їхній внутрішній боротьбі, допомагає долати посттравматичні переживання та розвивати емоційну стійкість. У цьому сенсі проповідь набуває терапевтичного значення, будучи не лише духовною, а й соціально-психологічною підтримкою.

Загальнонаціональний характер проповідей посилюється ще й завдяки тому, що вони охоплюють різні групи населення — вікові, професійні, територіальні. Блаженніший Святослав звертається і до військових, і до матерів, і до волонтерів, і до переселенців, і до військовополонених, і до людей, які тимчасово перебувають за кордоном. Така універсальність звернення дозволяє кожній групі ідентифікувати себе як частину єдиного народу, що стоїть на

⁶⁰ Шевчук С. Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться! Київ: Комора, 2024. С. 305-306.

⁶¹ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2017–2019: Т. III / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2023. С. 178-180.

захисті свободи та незалежності. Проповідь стає тим дискурсивним простором, де всі ці групи знаходять своє місце і свою роль у спільній боротьбі⁶².

Не менш важливою є функція проповіді як засобу легітимації національного спротиву. Через релігійний дискурс війна набуває ознак справедливої боротьби за свободу, за життя людей, за майбутнє та за правду. Така легітимація підтримує моральний вимір опору, нівелює почуття безнадії та надає збройному спротиву глибший духовний сенс. Це особливо важливо в умовах, коли противник виступає не лише у військовому, а й в інформаційно-ідеологічному полі. Проповідь у цьому випадку стає контрнарративом, що протистоїть агресивній пропаганді та захищає право українського народу на існування⁶³.

Таким чином, проповідь як інструмент національної згуртованості в умовах війни має багатовимірний характер. Вона поєднує духовний, психологічний, ідеологічний та соціальний вплив, сприяє формуванню спільної системи цінностей, забезпечує соціальну солідарність та зміцнює віру у перемогу. Усе це засвідчує її ключову роль у підтримці стійкості українського суспільства під час війни⁶⁴.

У проповідях Блаженнішого Святослава чітко простежується також акцент на спільній відповідальності та взаємній підтримці як основі національної єдності. Така риторика не лише надихає, але й задає певний моральний імператив для всієї нації: кожен має свою місію і кожен покликаний діяти там, де він поставлений Богом і історією. Це створює загальнонаціональну модель участі у спротиві, де важливою є не лише військова, але й волонтерська, дипломатична, культурна, інформаційна та духовна діяльність. У результаті формуються умови

⁶² Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2011–2013: у 2-х т. Т. 1 / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. С. 176-177.

⁶³ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2014–2016: Т. II / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. С. 166-167.

⁶⁴ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2017–2019: Т. III / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2023. С. 195-196.

для загальної мобілізації суспільства, де кожен громадянин відчуває свою причетність до великої спільної справи.

Ціннісна орієнтація проповідей має ще один важливий наслідок — формування морально-правової легітимності української державності. У контексті російської агресії Блаженніший Святослав послідовно відстоює принципи міжнародного права, гідності людського життя, свободи совісті та правдивості. Такий дискурс не лише об'єднує громадян всередині країни, але й впливає на міжнародну аудиторію, слугує своєрідним мостом між українською духовною традицією і глобальними демократичними цінностями. Завдяки цьому релігійне слово стає інструментом дипломатії та міжнародної підтримки⁶⁵.

Важливо підкреслити, що проповідь Блаженнішого Святослава пропонує не лише емоційну, але й раціонально-ціннісну модель єдності. Вона включає у себе аналіз морального стану суспільства, вказівку на загрози, які можуть розділити народ, і підкреслює значення внутрішньої дисципліни та духовної мужності. Проповідницький дискурс не обмежується загальними закликами до любові чи братерства, а перетворюється на чітку стратегічну платформу, покликану формувати здатність до довготривалої боротьби⁶⁶.

Принципово важливо, що проповідь формує у суспільстві гуманістичну основу для опору. У той час як війна природно породжує ненависть, помсту і деструктивні емоції, духовне слово допомагає перетворити їх на справедливість, захист і прагнення добра. Це дозволяє уникнути морального падіння, яке часто супроводжує тривалі конфлікти. Проповідь пропонує духовну відповідь на питання, як залишатися людьми у нелюдських умовах, як не втратити цінності християнської цивілізації навіть перед лицем жорстокості та насильства⁶⁷.

⁶⁵ Шевчук С. Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться! Київ: Комора, 2024. С. 388.

⁶⁶ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2017–2019: Т. III / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2023. С. 207-209.

⁶⁷ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2011–2013: у 2-х т. Т. 1 / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. С. 298-299.

Таким чином, проповідь у воєнний час стає не просто засобом духовного наставляння, а універсальним інструментом виховання спільноти. Вона формує моральний каркас нації, підсилює її внутрішню єдність, скеровує поведінку громадян у бік солідарності та спільності дій. Саме через це проповідь Блаженнішого Святослава є настільки важливою у процесі збереження української національної ідентичності та мобілізації суспільства до перемоги⁶⁸.

Проповідь Блаженнішого Святослава в умовах війни виконує ключову роль у процесі національної консолідації та формуванні спільної духовно-ціннісної платформи українського суспільства. Вона стає не лише релігійним зверненням, а й значущим суспільним явищем, що поєднує духовний, моральний, соціальний та ідеологічний виміри. Через пастирське слово відбувається формування відчуття єдності, спільної мети та відповідальності за долю країни, що є особливо важливим у період воєнних випробувань⁶⁹.

По-перше, проповідь сприяє створенню морально-ціннісного фундаменту, який лежить в основі суспільної згуртованості. Вона укріплює національну ідентичність, мобілізує народ до спротиву та підтримує дух солідарності серед різних соціальних груп. По-друге, проповідь забезпечує духовну підтримку і психологічну стійкість, виконуючи функції духовного наставлення, соціальної терапії та емоційної підтримки. По-третє, релігійний дискурс формує модель національної поведінки, орієнтовану на любов до ближнього, гідність, свободу та справедливість⁷⁰.

Крім того, проповідь виступає інклюзивним комунікаційним простором, де об'єднуються віруючі та невіруючі, мешканці різних регіонів, військові та цивільні, українці в Україні та за кордоном. Її медійна присутність посилює

⁶⁸ Шевчук С. Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться! Київ: Комора, 2024. С.418-419.

⁶⁹ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2017–2019: Т. III / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2023. С. 241-242.

⁷⁰ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2014–2016: Т. II / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. С. 214-215.

вплив і трансформує проповідь у суспільну платформу, здатну формувати громадську думку та сприяти інформаційно-ідеологічній обороні країни.

Таким чином, проповідь Блаженнішого Святослава є потужним інструментом національної згуртованості, що допомагає українському суспільству вистояти й зберегти духовну єдність у найскладніших обставинах війни. Вона поєднує релігійну традицію з сучасними соціальними реаліями, сприяючи збереженню національної ідентичності та підтримці морального духу народу.

3.2. Ідеологічна боротьба через релігію: роль проповідей у формуванні громадської думки

У сучасній війні важливою складовою протиборства стає не лише збройна сила, але й інформаційний, ціннісний та духовний фронт. Російська агресія проти України має чітко окреслений ідеологічний вимір: вона намагається зруйнувати українську ідентичність, історичну пам'ять, культурний код та моральні орієнтири. У цьому контексті проповіді Блаженнішого Святослава постають як один із ключових інструментів опору, адже вони формують контрнарратив — систему сенсів і цінностей, протилежну російській імперській ідеології. Релігійне слово стає важливою складовою інформаційної безпеки країни, виконуючи функцію захисту свідомості та громадської думки⁷¹.

Проповідь у період війни набуває стратегічного ідеологічного значення. Вона виходить за межі традиційної богословської тематики і стає частиною суспільного дискурсу, у якому ухвалюються духовно-моральні рішення щодо найважливіших питань життя країни. Блаженніший Святослав у своїх проповідях формує чіткі смислові орієнтири: українці борються не лише за

⁷¹ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2017–2019: Т. III / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2023. С. 261-262.

незалежність, але й за правду, гідність, свободу та справедливість — тобто за ті цінності, які є основою людської цивілізації та християнської традиції. Такий підхід дозволяє поєднати духовний авторитет Церкви з національними інтересами⁷².

Важливим елементом цієї ідеологічної боротьби є деконструкція російської пропаганди. Росія активно використовує релігійну риторику і церковні інституції для виправдання агресії, маніпуляції вірою та духовними символами. Натомість проповіді Блаженнішого Святослава демаскують ці інструменти та викривають їх викривлений характер. У його зверненнях наголошується, що справжня віра не може бути інструментом насилля чи виправданню війни; вона завжди стоїть на боці правди, свободи та милосердя. Тим самим проповідь стає засобом теологічного розвінчання імперського міфу про «священну війну», який Росія поширює у власній ідеологічній системі⁷³.

Не менш важливо, що проповідь формує моральну оцінку війни. У релігійному дискурсі війна осмислюється не як суто політичне явище, але як боротьба добра зі злом. Ця інтерпретація надає суспільству моральну ясність і визначеність, знімає сумніви щодо правомірності спротиву, підтримує віру у перемогу і справедливість. На відміну від світських медійних матеріалів, проповідь не просто інформує, а формує внутрішні переконання, стійкість і готовність протистояти зовнішньому впливу⁷⁴.

Значущою є й інша функція проповіді — вона впливає на формування громадської думки, активізуючи суспільну відповідальність. Релігійне слово викликає емоційно-моральну реакцію, яка здатна не лише мобілізувати, але й організувати людей до конкретних дій. Блаженніший Святослав звертається до суспільства як до спільноти вільних і відповідальних громадян, здатних

⁷² Шевчук С. Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться! Київ: Комора, 2024. С. 483-484.

⁷³ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2014–2016: Т. II / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. С. 27-28.

⁷⁴ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2014–2016: Т. II / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. С. 279-281.

створювати власний інформаційний та духовний простір, протиставлений ворогові⁷⁵.

У такий спосіб проповідь перетворюється на ефективний інструмент ідеологічної боротьби, який не тільки захищає суспільство від пропаганди, але й формує альтернативний — український, християнський та гуманістичний — спосіб осмислення реальності. Це дозволяє зробити її одним із чинників духовної безпеки країни у період війни.

У своїх проповідях Блаженніший Святослав не просто формує моральні оцінки, але й апелює до історичних, культурних та теологічних аргументів, які зміцнюють українську духовну позицію. Він звертається до історичної пам'яті українців, нагадуючи про традиції боротьби за свободу та самостійність, про століття переслідувань Церкви, про мучеників за віру та державність. Така інтерпретація історії набуває ідеологічного значення: вона демонструє тяглість української боротьби та її глибоке коріння, що формує сильну ідентифікаційну основу для сучасного суспільства⁷⁶.

У проповідницькому дискурсі виокремлюється ще одна важлива ідея — війна як випробування на вірність власній ідентичності та духовним цінностям. Блаженніший Святослав наголошує, що українці не можуть дозволити війні зруйнувати їх внутрішній світ, віру та людяність. Тим самим він формує ідеологічний наратив, у якому духовна стійкість протистоїть зовнішньому насиллю. Це не лише мобілізує людей, але й допомагає зберегти моральні підвалини суспільства, не допустити деградації ідентичності та перетворення суспільства на дзеркало агресора⁷⁷.

Особливу увагу Глава УГКЦ приділяє проблемі правди. У сучасному інформаційному просторі, де домінують маніпуляції, дезінформація та

⁷⁵ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2020–2021: у 2-х т. Т. IV / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2022. С. 20-22.

⁷⁶ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2020–2021: у 2-х т. Т. IV / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2022. С. 22.

⁷⁷ Шевчук С. Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться! Київ: Комора, 2024. С.499-501.

пропаганда, проповідь стає засобом просвітницької боротьби за істину. Блаженніший Святослав підкреслює, що правда є християнською та національною категорією, а брехня — знаряддям духовного поневолення. Ця аксіологічна позиція перетворює проповідь на інструмент переозброєння свідомості, оскільки вона пропонує чіткі критерії відрізнєння добра і зла, правди і обману. Таким чином релігійний дискурс захищає суспільство від деструктивних ідеологічних впливів⁷⁸.

Водночас проповіді Блаженнішого Святослава мають характер світоглядної альтернативи, яка пропонує інший спосіб бачення реальності, ніж той, що нав'язує ворог. У його словах Україна постає як носій духовної місії у світі, як країна, що захищає цінності свободи, гідності, прав людини та миру. Такий підхід перетворює війну на простір не лише оборони, а й моральної ініціативи. Український народ через релігійний дискурс набуває статусу суб'єкта історії, творця майбутнього, а не жертви обставин.

Суттєвим аспектом є також інтегративний характер проповіді. Вона звертається не лише до віруючих УГКЦ, але й до ширшої аудиторії, включно з представниками інших конфесій та світських спільнот. Це дозволяє релігійному слову перетворюватися на елемент суспільного діалогу та засіб подолання ідеологічних бар'єрів. Саме тому проповідь стає ефективним інструментом у формуванні громадської думки, оскільки вона інтегрує різні верстви населення та сприяє взаєморозумінню в умовах війни⁷⁹.

Таким чином, у воєнних умовах проповідь Блаженнішого Святослава виступає важливим ідеологічним фактором, який не лише віддзеркалює духовні потреби суспільства, але й активно формує його ідентичність, переконання та громадянську позицію. Через проповідницький дискурс здійснюється боротьба

⁷⁸ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2020–2021: у 2-х т. Т. IV / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2022. С. 44-46.

⁷⁹ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2014–2016: Т. II / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. С. 289-290.

за свідомість та моральні орієнтири, що має вагоме значення для перемоги у війні на духовному та ціннісному рівнях⁸⁰.

Ще одним ключовим аспектом ідеологічного впливу проповіді Блаженнішого Святослава є формування образу ворога та сенсу спротиву⁸¹. Проповідь не перетворюється на мову ненависті, але чітко ідентифікує зло, агресію та насильство як явища, які мають бути подолані. Вона окреслює моральні кордони, що дозволяють суспільству чітко визначати, де правда, а де фальш; хто є агресором і порушником морального та божественного порядку⁸². Така артикуляція ворога дуже важлива для формування стійкої громадської думки, яка здатна протистояти інформаційним атакам та моральній дезорієнтації. При цьому духовний дискурс не нав'язує ненависті до особи, а закликає до подолання того зла, яке ця особа чи держава втілюють⁸³.

Важливо також відзначити, що проповідь формує не пасивне очікування перемоги, а культивує активність і відповідальність. Блаженніший Святослав часто наголошує на необхідності духовного та морального спротиву, на потребі внутрішньої роботи над собою, на розвитку чесноти мужності, жертвовності та служіння ближньому. У цьому контексті проповідь стає джерелом формування нової суспільної етики — етики воєнного часу, яка вимагає від кожного усвідомлення власної ролі в загальнонаціональному процесі оборони та відновлення країни.

Особливої уваги заслуговує роль проповіді у сфері медіа та комунікацій. Проповідницькі звернення поширюються через телебачення, радіо, соціальні мережі, що дає їм змогу виходити далеко за межі церковної аудиторії. Це суттєво посилює їхній вплив на громадську думку. Водночас проповідь стає платформою для релігійного осмислення актуальних подій: обстрілів, втрат, героїзму,

⁸⁰ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2020–2021: у 2-х т. Т. IV / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2022. С. 64-66.

⁸¹ Шевчук С. Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться! Київ: Комора, 2024. С. 514-515.

⁸² Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2020–2021: у 2-х т. Т. IV / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2022. С. 290.

⁸³ Шевчук С. Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться! Київ: Комора, 2024. С. 534-535.

соціальних криз. Цей духовний коментар відіграє роль морального фільтра, через який суспільство осмислює воєнні реалії та формує власну позицію⁸⁴.

У воєнному контексті проповідь набуває не лише теологічного, але й символічного значення. Вона стає засобом утримання суспільства від внутрішнього розколу, від морального занепаду, від втрати віри в майбутнє. На відміну від політичних програм чи стратегій, проповідь звертається до глибинних структур свідомості — до віри, надії, співчуття, любові. Саме тому вона здатна впливати на масову свідомість у спосіб, що не підлягає простим інформаційним маніпуляціям⁸⁵.

Окрему роль проповідь відіграє у сфері державотворення. Вона сприяє формуванню у суспільстві почуття відповідальності перед державою та майбутніми поколіннями. Через проповідницьке слово відбувається актуалізація таких цінностей, як патріотизм, служіння, самопожертва та громадська активність. Духовний дискурс посилює усвідомлення власної приналежності до нації й держави, формуючи тим самим нову патріотичну культуру, у якій релігія та громадянськість перебувають у гармонійному співвідношенні.

Таким чином, проповідь Блаженнішого Святослава у період війни стає важливим засобом формування громадської думки та ідеологічної боротьби. Вона виконує інтелектуальну, духовну, етичну та медійну функції, формуючи і зміцнюючи національний світогляд, що здатен протистояти зовнішній агресії. У цьому полягає її унікальність і її сила як інструменту духовної оборони України⁸⁶.

Ще однією важливою рисою проповідей Блаженнішого Святослава є їх здатність поєднувати релігійну традицію із сучасною гуманітарною та правовою проблематикою. Він активно оперує поняттями демократії, свободи, прав

⁸⁴ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2020–2021: у 2-х т. Т. IV / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2022. С. 73-75.

⁸⁵ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2014–2016: Т. II / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. С. 321-322.

⁸⁶ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2020–2021: у 2-х т. Т. IV / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2022. С. 74-75.

людини, солідарності, соціальної відповідальності, підкреслюючи, що ці категорії не суперечать християнському вченню, а є його природним продовженням. Така інтерпретація сприяє формуванню у суспільстві розуміння, що боротьба України — це не лише війна за територію, але і за фундаментальні цінності цивілізованого світу. Саме тому проповідницький дискурс стає частиною широкого ідеологічного фронту, у якому релігія не пасивно реагує на події, а активно створює інтелектуальне та етичне підґрунтя для спротиву⁸⁷.

У своїх зверненнях Блаженніший Святослав наголошує й на важливості збереження внутрішнього миру та духовної ясності, адже саме внутрішній стан особи визначає її спроможність протистояти зовнішнім загрозам. Це поєднання внутрішньої і зовнішньої боротьби є стратегічним елементом духовно-ідеологічної позиції Церкви. Проповідь формує переконання, що перемога можлива лише тоді, коли духовний фронт не буде зламано. Таким чином вона підсилює психологічну та моральну готовність суспільства протистояти пропаганді, страху, паніці та зневірі⁸⁸.

Важливим є й те, що проповідницький дискурс виступає майданчиком для відповідальності політичних і суспільних лідерів. Блаженніший Святослав не уникає критики несправедливості, неетичних рішень чи проявів корупції. Такий підхід підкреслює, що духовний авторитет не повинен бути нейтральним перед лицем соціальних і політичних проблем. Навпаки, він є рушійною силою суспільної рефлексії й морального контролю. Це дозволяє проповіді стати своєрідним моральним арбітром, який впливає на суспільний порядок денний та формує високі етичні стандарти⁸⁹.

Слід також наголосити на інтернаціональному аспекті проповіді. Звернення Блаженнішого Святослава звучать не лише для українців, а й для

⁸⁷ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2014–2016: Т. II / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. С. 339–341.

⁸⁸ Шевчук С. Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться! Київ: Комора, 2024. С. 662–663.

⁸⁹ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2014–2016: Т. II / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. С. 348–349.

міжнародної спільноти. Він озвучує позицію України як країни, що бореться за свободу та гуманітарні цінності, інформує світ про злочини агресора, про трагедії цивільного населення, про потреби армії та переселенців. Така комунікація сприяє формуванню міжнародної підтримки та солідарності, що є важливим ідеологічним ресурсом у період війни⁹⁰.

Особливу увагу у проповідях приділено цінності людського життя. Блаженніший Святослав наголошує, що будь-який військовий злочин — це насамперед злочин проти людської гідності. Це формує чітку моральну позицію суспільства щодо трагедій, спричинених війною, допомагає зберегти людяність та емпатію у ситуаціях, коли існує небезпека дегуманізації та байдужості.

Отже, проповідь у період війни виконує функцію ідейного та морального орієнтира, який визначає, якою має бути реакція суспільства на виклики війни: духовно зрілою, відповідальною, справедливою та гуманною. Вона не лише формує громадську думку, але й окреслює майбутню модель країни, якою вона повинна вийти з війни — країни справедливості, свободи та гідності.

3.3. Проповідь Блаженнішого Святослава як засіб підтримки морального духу в умовах військових дій

Повномасштабна війна, яка змінила реальність життя українців, спричинила не лише політичні та соціальні зміни, але й глибокі психологічні та духовні виклики. У цих умовах проповідь Блаженнішого Святослава набула особливої ролі як засобу підтримки морального духу народу. Вона стає важливим ресурсом, що допомагає українцям зберігати силу духу, віру та емоційну рівновагу. Слово духовного лідера виступає джерелом надії та розради, яке здатне протистояти розпачу, страху і виснаженню, породженим війною.

⁹⁰ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2020–2021: у 2-х т. Т. IV / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2022. С. 128-129.

Особливість проповідей Блаженнішого Святослава полягає у їхній здатності відповідати на найгостріші життєві питання, які постають перед людьми у воєнних обставинах: як зберегти віру, коли руйнується дім? Як жити зі щоденними втратах близьких та постійній загрозі? Як залишатися людиною в нелюдських умовах? Проповідь стає формою духовної практики, яка допомагає знайти відповіді на ці питання через молитву, віру, спільноту та осмислення випробувань⁹¹.

Важливим компонентом проповідей є мотив надії. Блаженніший Святослав неодноразово наголошує, що жодне зло не є остаточним, що навіть найглибший морок не може подолати світло, якщо народ тримається разом і покладається на Бога. Такий пастирський підхід має не лише релігійний, але й психологічний ефект: він знижує рівень тривожності, допомагає подолати безсилля та мотивує людей продовжувати боротьбу, не впадаючи у відчай⁹².

Окрему увагу у проповідях приділено темі спільноти. У війні люди дуже часто стикаються із почуттям самотності, невизначеності та внутрішньої ізоляції. Проповідь, у якій звучать слова підтримки, вдячності, співчуття та взаємної відповідальності, допомагає українцям відчувати себе частиною великої родини, що переживає спільний біль і спільно рухається до перемоги. У цьому сенсі релігійний дискурс виступає засобом зміцнення психологічної стійкості — не тільки через індивідуальну віру, але й через відчуття спільної долі та солідарності⁹³.

Особливо потужним є пастирське слово Блаженнішого Святослава у тих моментах, коли війна загострює страждання людей. Його звернення містять моральну підтримку для військових, які щоденно ризикують життям, для поранених, для родин загиблих, для вимушених переселенців. Проповідь, яка

⁹¹ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2014–2016: Т. II / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. С. 357–359.

⁹² Шевчук С. Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться! Київ: Комора, 2024. С. 662–663.

⁹³ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2020–2021: у 2-х т. Т. IV / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2022. С. 159–160.

звертається безпосередньо до їхнього болю і страхів, стає актом духовного зцілення. Таке слово не лише описує реальність, але й перетворює її, допомагаючи знайти надію навіть тоді, коли здавалося б, що її вже не залишилося⁹⁴.

Таким чином, проповідь Блаженнішого Святослава виконує функцію духовної підтримки у період воєнних дій. Вона дає українцям не лише відповіді на глибокі внутрішні питання, а й сили для боротьби та віру у перемогу, забезпечуючи психологічну і духовну стійкість суспільства⁹⁵.

Проповіді Блаженнішого Святослава мають виразну емпатійну складову: вони не віддаляють слухача, не говорять «згори вниз», а звертаються до людини у її найвразливіших станах. Така духовна комунікація допомагає захисникам, цивільним, родинам загиблих та поранених відчувати, що їхній біль є почутим і розділеним. Вона легітимізує емоції: страх, розпач, злість, втому — не засуджуючи їх, а даючи їм правильний духовний напрямок. Цей аспект особливо важливий для підтримки морального духу, оскільки в умовах війни придушені й непроговорені емоції можуть ставати джерелом внутрішнього спустошення та посттравматичних станів⁹⁶.

Значне місце у проповідях посідає також тема жертвності та героїзму. Блаженніший Святослав не просто відзначає подвиг військових та волонтерів, а розкриває його як богословську та гуманістичну категорію — як прояв любові, свободи та самопожертви. Це додає глибини розумінню боротьби, адже вона перестає бути лише вимушеною необхідністю чи політичним конфліктом; вона набуває сенсу, вкоріненого у духовному покликанні народу. Подібна риторика

⁹⁴ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2014–2016: Т. II / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. С. 365–366.

⁹⁵ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2024: Т. VI / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2022. С. 77–78.

⁹⁶ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2020–2021: у 2-х т. Т. IV / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2022. С. 168–170.

посилює відчуття гідності та честі, які, у свою чергу, є сильним моральним мотиватором у період війни⁹⁷.

Важливою складовою пастирського слова є також мотив вдячності. Блаженніший Святослав у своїх проповідях постійно звертає увагу на те, що вдячність є духовною силою, яка допомагає долати втому і відчай. Вона стає протиположністю до втрати сенсу, що часто супроводжує тривалі конфлікти. Така риторика не лише підтримує військових і цивільних, але й формує атмосферу солідарності та взаємної поваги в суспільстві⁹⁸.

Окрему увагу заслуговує ще одна важлива функція проповіді — вона допомагає осмислити страждання. Блаженніший Святослав не відкидає трагедію війни, але показує її у світлі християнського розуміння, де страждання може бути трансформуючим досвідом, що наближає людину до Бога, робить її сильнішою та здатнішою до співчуття. Така інтерпретація не знецінює біль, але допомагає знайти в ньому духовний сенс. Для людей, які переживають втрати, це є сильним психологічним ресурсом⁹⁹.

У проповідях присутній і мотив перемоги, але він подається не лише як військовий чи політичний результат, а як духовна перемога: перемога добра над злом, свободи над насиллям, правди над брехнею. Така перспектива дозволяє людям не зводити все лише до кількості фронтових успіхів чи поразок. Вона утримує моральну стійкість на довгій дистанції та зберігає віру навіть тоді, коли ситуація здається безнадійною. Проповідь у цьому сенсі стає духовною протиположністю розпачу й цинізму¹⁰⁰.

Таким чином, проповідь Блаженнішого Святослава у воєнний час є не лише релігійним дискурсом чи частиною церковного служіння. Вона є потужним

⁹⁷ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2024: Т. VI / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2022. С. 115-116.

⁹⁸ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2014–2016: Т. II / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. С. 386-387.

⁹⁹ Шевчук С. Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться! Київ: Комора, 2024. С. 691-693.

¹⁰⁰ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2020–2021: у 2-х т. Т. IV / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2022. С. 222-224.

джерелом психологічної підтримки, емоційної стабілізації та морального піднесення. Вона не просто відповідає на питання віри — вона дає сили жити, боротися, любити й зберігати людяність у реальності війни¹⁰¹.

Проповідь у воєнний час також виконує функцію відновлення внутрішньої надії та самоцінності людини. У своїх зверненнях Блаженніший Святослав наголошує, що навіть найбільше зло не здатне зруйнувати внутрішню свободу людини, її гідність та поклик до добра. Така риторика допомагає слухачам не лише долати відчай, але й подолати відчуття безпорадності, яке є типовою емоційною реакцією на тривалу загрозу життю. Це особливо важливо для військових, поранених, волонтерів та медиків, які знаходяться у стані хронічного стресу, виснаження й ризику емоційного вигорання¹⁰².

Крім того, проповіді Блаженнішого Святослава виконують роль моральної навігації в умовах, коли руйнуються звичні моральні орієнтири. Війна неминуче ставить людину перед вибором між ненавистю і добром, відчаєм і вірою, агресією і прощенням. Проповідь стає тим голосом, який пропонує орієнтир у цих моральних дилемах, не нав'язуючи готових рішень, але вказуючи на шлях християнських чеснот — мужності, гуманності, співчуття, жертвності. У такий спосіб духовний лідер здійснює функцію морального провідника, який утримує суспільство від падіння у крайнощі насилля, зневіри чи внутрішньої руйнації¹⁰³.

Особливу увагу у своїх зверненнях Блаженніший Святослав приділяє молитві як засобу внутрішнього відновлення. Молитва постає не лише як релігійний обов'язок, а як джерело сили, зустрічі з Богом та внутрішньої рівноваги. Вона стає для людей тим простором, у якому можливе відновлення внутрішньої гармонії, навіть коли зовнішній світ наповнений небезпекою і

¹⁰¹ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2024: Т. VI / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2022. С. 128-130.

¹⁰² Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2014–2016: Т. II / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. С. 387.

¹⁰³ Шевчук С. Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться! Київ: Комора, 2024. С. 714-715.

хаосом. У цьому сенсі молитва є духовною відповіддю на травму, стрес і психологічне виснаження¹⁰⁴.

Важливо й те, що проповідь здатна перетворювати колективний біль на джерело єдності. Коли Блаженніший Святослав говорить про спільні втрати, він робить це з позиції спільного проживання трагедії. Така риторика не розділяє суспільство, а навпаки — об'єднує його у спільному переживанні. Це дозволяє українцям дивитися на власний біль не як на індивідуальну драму, але як на частину великої історії народу, який бореться за свободу і правду. Саме в цьому полягає унікальна сила пастирського слова — воно надає стражданням сенс, перетворюючи його на джерело духовної витривалості¹⁰⁵.

Не слід оминати увагою ще одну функцію проповіді Блаженнішого Святослава — вона виступає засобом формування перспективи майбутнього. У воєнні часи горизонт майбутнього стає дуже звуженим: люди мислять днями, іноді годинами. Проповідь нагадує, що війна — це не кінець історії. Є майбутнє, яке треба будувати з вірою, надією і любов'ю. Така перспектива допомагає суспільству не зависати у стані страху і зневіри, а рухатися далі, пам'ятаючи про мету і цінності, заради яких триває боротьба¹⁰⁶.

Таким чином, проповідь Блаженнішого Святослава є унікальним духовним феноменом, який забезпечує не лише релігійну підтримку, але й глибоку психологічну, емоційну та моральну опору українському суспільству в умовах війни. Вона стає тим незамінним джерелом внутрішньої сили, без якого витримати тягар воєнного часу було б значно складніше¹⁰⁷.

Окрема роль у проповідях Блаженнішого Святослава відводиться підтримці військовослужбовців та їхніх родин. Глава УГКЦ регулярно

¹⁰⁴ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2014–2016: Т. II / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. С. 432.

¹⁰⁵ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2020–2021: у 2-х т. Т. IV / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2022. С. 232–233.

¹⁰⁶ Шевчук С. Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться! Київ: Комора, 2024. С. 811–812.

¹⁰⁷ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2014–2016: Т. II / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. С. 436.

звертається до захисників України зі словами подяки, пошани та благословення, підкреслюючи їхню жертовність і героїзм. Такі звернення не лише зміцнюють моральний дух армії, але й формують образ воїна як захисника не лише держави, але й морального порядку, правди, свободи та людської гідності. Проповідь у цьому контексті стає етичним каркасом, який допомагає військовим зберігати високу мотивацію, стійкість і віру у правильність своєї місії¹⁰⁸.

Важливо й те, що Блаженніший Святослав постійно наголошує на цінності солідарності між цивільними та військовими. Його слова спонукають до підтримки армії, волонтерського руху, благодійних ініціатив. Завдяки цьому проповідь не ізолює людей у їхньому релігійному досвіді, а навпаки, спрямовує їх до конкретних дій, які мають практичне значення у подоланні криз та викликів війни. Це посилює відчуття причетності кожного до спільної справи та сприяє розвитку активної громадянської позиції. Особливо Патріарх Святослав закликає молодь до розуміння цього¹⁰⁹.

Не менш вагомою є роль проповіді у подоланні духовного виснаження. Тривала війна часто стає причиною внутрішнього спустошення, коли людина втрачає сили, не бачить сенсу у подальшій боротьбі, відчувається емоційно спаленим. Проповіді Блаженнішого Святослава звернені саме до цього стану. У них звучить заклик не дозволяти страху чи зневірі перемагати. Навпаки — зберігати внутрішній вогонь, віднаходити ресурси у молитві, любові, спільності, у власних коренях та історичній пам'яті. Це стає духовним ліками для суспільства, яке переживає кризу виснаження¹¹⁰.

Важливий також пастирський наратив примирення — не з ворогом-агресором, а з власним болем. Проповідь допомагає людині не втекти від пережитої травми, але включити її у власну життєву історію, усвідомити

¹⁰⁸ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2020–2021: у 2-х т. Т. IV / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2022. С. 248–249.

¹⁰⁹ Шевчук С. Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться! Київ: Комора, 2024. С. 811–812.

¹¹⁰ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2020–2021: у 2-х т. Т. IV / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2022. С. 263–264.

особисте значення втрат, горя та болю. Така риторика сприяє духовному зростанню: війна не знищує людину, а відкриває глибину її внутрішньої сили та віри¹¹¹.

Слід зауважити й те, що підтримка морального духу відбувається не лише через слова надії, але й через слова правди. Блаженніший Святослав відкрито говорить про труднощі, трагедії, втрати, не уникаючи важких тем. Така чесність є надзвичайно важливою: вона дає людям відчуття реальності та правдивості духовного лідера, який стоїть поряд і розділяє з ними всі труднощі. Саме ця правдивість проповіді створює атмосферу довіри — базову умову психологічної підтримки¹¹².

Таким чином, проповідь Блаженнішого Святослава стає глибоким духовним і психологічним ресурсом для українців у період війни. Вона об'єднує, надихає, зцілює, дає сенс і сили, допомагає зберегти людську і національну гідність. У надзвичайних обставинах вона перетворюється на один з найважливіших джерел моральної стійкості, від якого залежить здатність народу вистояти і перемогти¹¹³.

Висновок

Розділ 3 засвідчує, що проповідницьке слово Блаженнішого Святослава в умовах війни стало одним із ключових духовних і соціальних інструментів, які формують стійкість українського суспільства та його здатність протистояти агресії. У воєнній реальності проповідь перестає бути виключно елементом

¹¹¹ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2024: Т. VI / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2022. С. 165-167.

¹¹² Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2020–2021: у 2-х т. Т. IV / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2022. С. 340-341.

¹¹³ Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2024: Т. VI / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2022. С. 336-338.

богослужбової традиції: вона набуває стратегічного, суспільно-політичного, психологічного і морального значення.

У підрозділі 3.1 показано, що проповідь стає засобом національної консолідації: вона формує відчуття єдності, спільної мети та відповідальності за майбутнє держави. Проповідницьке слово зміцнює національну ідентичність, підтримує почуття солідарності та мобілізує суспільство до спільного спротиву. Проповідь у цей період виконує важливу державотворчу, гуманістичну і моральну функцію.

У підрозділі 3.2 було проаналізовано, як проповіді стають частиною ідеологічної та інформаційної боротьби. Вони забезпечують духовну оборону українського суспільства, формують альтернативний наратив щодо війни, протистоять пропаганді й розвінчують агресивну релігійно-політичну риторику ворога. У цьому контексті проповідь перетворюється на засіб формування громадської думки, ціннісного опору та духовної безпеки країни.

У підрозділі 3.3 розкрито, як проповідь підтримує моральний дух народу, стає джерелом надії, сили, емоційної рівноваги, духовної витривалості та пастирської опіки. Вона допомагає українцям переживати втрати, долати страх і психологічне виснаження, знаходити сенс і зберігати людяність у вирі війни. У цьому сенсі проповідь виступає незалежною та унікальною формою духовної терапії та психологічної підтримки.

Отже, проповідь Блаженнішого Святослава у воєнний період виступає як багаторівневий феномен: духовний, соціальний, ідеологічний і психологічний. Вона не лише надихає і підтримує віру, але й активно формує світоглядні, моральні та громадянські позиції українців. Проповідь стає формою національної стійкості, однією з основ духовного фронту та важливим чинником суспільної єдності й переможної надії України.

Таким чином, аналіз проповідей Блаженнішого Святослава у період війни показує їхню здатність трансформувати духовне слово у чинник державної естетики, національної самоорганізації та моральної підтримки українського

суспільства. Проповідь стає простором, у якому поєднуються віра та громадянська позиція, духовність і практичний патріотизм, релігійна традиція та сучасна політична реальність. Вона не лише виконує класичну пастирську функцію, але й розвивається як засіб зміцнення національної безпеки та культурної суб'єктності народу.

Водночас проповідь Блаженнішого Святослава стає платформою для діалогу різних соціальних груп, церков та інституцій. Вона сприяє подоланню внутрішніх суспільних бар'єрів і поглиблює міжконфесійну співпрацю в умовах війни. Така духовна комунікація є важливою основою для відбудови і стабілізації України як демократичної, європейської та гуманістичної держави. Вона представляє релігійний дискурс як простір, де формується нова українська культура стійкості, жертвовності та солідарності.

З огляду на комплексний характер впливу проповідей — від психологічної підтримки до мобілізації, від духовної терапії до ідеологічної аргументації — можна стверджувати, що вони є важливою духовною відповіддю Церкви на виклики війни. У цьому полягає їхня унікальна цінність: проповідь стає не лише словом втіхи, але словом дії, словом, яке надихає і спрямовує суспільство вперед, допомагаючи йому вистояти й зберегти свою ідентичність.

Таким чином, проповіді Блаженнішого Святослава — це не тільки релігійний феномен, але й потужний інструмент суспільної трансформації. Вони сприяють утвердженню моральної сили українського народу, визначають його духовну стратегію в умовах війни та відкривають перспективи для формування нової української духовно-культурної парадигми.

ВИСНОВКИ

Магістерська робота «Богословський аналіз проповідей і промов Блаженнішого Святослава в контексті військової агресії Росії проти України» розкрила значущість релігійної проповіді як інструменту духовного єднання та підтримки суспільства в умовах війни. У процесі дослідження досягнуто наступних результатів:

1. У роботі проаналізовано, як релігійна проповідь у сучасних умовах перетворюється на ефективний засіб комунікації та медіа-впливу. Встановлено, що проповіді Блаженнішого Святослава Шевчука відіграють вирішальну роль у формуванні морального духу суспільства та національної ідентичності. Унікальність цих проповідей полягає у їхньому багаторівневому змісті, що охоплює духовні, соціальні та етичні аспекти.
2. Дослідження підтвердило, що проповіді Блаженнішого Святослава ґрунтуються на біблійних засадах, але водночас адаптовані до сучасних викликів, зокрема до війни в Україні. Богословський аналіз засвідчив, що вони інтегрують морально-етичні настанови, християнські чесноти та підтримку для віруючих, які переживають кризу.
3. Проповіді Блаженнішого Святослава виявилися вагомим фактором національної згуртованості. Вони сприяли створенню єдиного інформаційного простору, де духовне слово слугувало інструментом боротьби з ворожою пропагандою. Крім того, проповіді стали засобом зміцнення морального духу військових і цивільного населення.
4. Доведено, що використання Блаженнішим Святославом сучасних медіа-технологій дозволяє донести релігійні послання до широкої аудиторії. Це є прикладом адаптації Церкви до умов інформаційного суспільства.

5. Результати дослідження можуть бути використані для створення навчальних програм з богослов'я, гомілетики, соціальної комунікації та релігієзнавства. Практичні рекомендації можуть допомогти у вдосконаленні комунікативних стратегій церковних лідерів у кризових ситуаціях.
6. Проповіді Блаженнішого Святослава сприяють діалогу між різними конфесіями, підкреслюючи спільні духовні цінності та закликаючи до єдності перед лицем спільної загрози. Це зміцнює міжконфесійну співпрацю як в Україні, так і за її межами.
7. Аналіз показав, що стиль проповідей Блаженнішого Святослава є сучасним і водночас вкоріненим у традиціях Церкви. Він надає значення емоційній підтримці, що є важливим для пастирської діяльності в умовах війни.
8. Особливу увагу приділено ролі проповідей у подоланні страху, тривоги та травм, які спричиняє війна. Через релігійне слово віряни отримують надію, зміцнення віри та духовне зцілення.
9. На прикладі Блаженнішого Святослава показано, як релігійний лідер може бути одночасно духовним наставником і активним суспільним діячем, чия діяльність впливає на розвиток громадянського суспільства.
10. Блаженніший Святослав активно доносить українську перспективу до міжнародної спільноти. Його проповіді стали важливим засобом дипломатії, привертаючи увагу до гуманітарної кризи в Україні та закликаючи до солідарності.

Таким чином, робота демонструє, що проповіді Блаженнішого Святослава мають багатовимірний вплив — духовний, моральний, соціальний і міжнародний. Вони є не лише інструментом релігійного служіння, а й вагомим засобом суспільної комунікації та єднання в умовах війни.

Вперше проведено комплексний богословський аналіз проповідей Блаженнішого Святослава в контексті війни. Розкрито роль проповіді як засобу

духовного єднання в умовах військових викликів. Виявлено вплив проповідей на національну ідентичність і моральну стійкість українського суспільства.

Дослідження відкриває нові можливості для аналізу інших аспектів релігійної комунікації, зокрема, порівняння практик використання проповіді у різних християнських традиціях під час кризових ситуацій.

На завершення варто зазначити, що проповіді та промови Блаженнішого Святослава Шевчука в умовах російсько-української війни демонструють унікальну здатність релігійного слова до об'єднання нації, зміцнення духовного опору та підтримки морального духу. Вони стали важливим медіа-інструментом, що здатний надати надію в часи криз, сприяти згуртованості та активізувати громадянське суспільство. Це підтверджує значущість проповіді не лише як духовного, а й як суспільного феномену.

Дослідження показало, що богословський аналіз цих проповідей дозволяє виявити їхню теологічну, морально-етичну та соціальну глибину, а також відзначити вплив релігійного лідера на формування національної ідентичності та боротьбу за справедливість. Блаженніший Святослав виступає прикладом сучасного лідера, який успішно поєднує традиції Церкви із викликами сучасності, створюючи нову модель духовної комунікації.

Ця магістерська робота підкреслює актуальність дослідження проповідей як засобу суспільного діалогу і трансформацій, а також відкриває нові перспективи для подальших наукових студій у сфері релігійної комунікації, духовного лідерства та теології в умовах сучасних глобальних криз.

У підсумку слід наголосити, що проповідницький доробок Блаженнішого Святослава Шевчука в період війни формує цілісне бачення місії Церкви в умовах радикальних суспільних трансформацій. Він демонструє, що слово, укорінене в Євангелії та традиції Східної Католицької Церкви, здатне не лише осмислювати трагедію й страждання, а й активно впливати на суспільні процеси, надихаючи людей до солідарності, жертвності та надії. Це слово стає духовним

ресурсом, який підтримує націю в моменти невизначеності та болю, водночас формуючи нові моральні орієнтири для майбутнього.

Важливо також відзначити, що проповіді Блаженнішого Святослава є прикладом синтезу пастирського стилю, інтелектуальної глибини та чутливості до людського страждання. У них поєднано традиційну духовну спадщину з актуальними викликами сучасності, що робить його звернення особливо значущими для широкої аудиторії — від вірян до громадських діячів та міжнародних партнерів України. Така форма релігійної комунікації сприяє формуванню відповідальної громадянської позиції, відкриває простір для міжконфесійного та міжкультурного діалогу, а також утверджує цінності свободи, гідності та миру.

Таким чином, результати дослідження підкреслюють, що проповідь у контексті війни постає не лише богословським жанром, а й важливим соціокультурним чинником. Аналіз послань Глави УГКЦ дозволяє глибше зрозуміти, як релігійна риторика здатна впливати на колективну свідомість, мобілізувати суспільний потенціал і сприяти національній єдності. Це відкриває нові горизонти для подальших академічних досліджень, зокрема у напрямках вивчення публічної теології, кризової комунікації та ролі Церкви в підтримці демократичних суспільств. Загалом магістерська робота не лише окреслює унікальне місце проповідей Блаженнішого Святослава у сучасному українському контексті, а й вносить вагомий вклад у розвиток теорії та практики релігійної комунікації. Вона демонструє необхідність подальшого комплексного вивчення релігійного слова як живого інструмента духовного проводу, суспільної трансформації й творення майбутнього, заснованого на правді, справедливості та християнській надії.

У перспективі результати цього дослідження можуть бути використані не лише в академічному середовищі, але й у практичній діяльності Церкви. Матеріали та висновки роботи здатні послужити основою для формування нових підходів у підготовці майбутніх священнослужителів, зокрема в галузі

гомілетики, пастирської комунікації та кризового супроводу спільнот. Аналіз проповідей Блаженнішого Святослава в умовах війни дозволяє краще зрозуміти, як має звучати голос Церкви у переломні моменти історії, та які богословські акценти є найбільш затребуваними у часи суспільної турбулентності. Більше того, представлене дослідження відкриває можливості для міждисциплінарних студій. Взаємодія богослов'я, соціології, комунікаційних наук та культурології створює новий аналітичний горизонт, у межах якого релігійне слово розглядається як динамічний фактор суспільних змін. Це особливо актуально в сучасному світі, де духовні й моральні орієнтири дедалі частіше переплітаються з політичними, інформаційними та культурними процесами.

Подальший розвиток наукових досліджень у цьому напрямі може включати:

- порівняльний аналіз проповідей лідерів інших християнських конфесій у часи війни чи загальнонаціональних криз;
- вивчення релігійної риторики у співвідношенні з медійними технологіями та цифровими платформами;
- аналіз впливу проповіді на процеси психологічної реабілітації та відновлення спільнот після травматичних подій;
- дослідження моделей духовного лідерства, які поєднують традиційні пастирські практики з викликами глобалізованого світу.

Все це дозволить глибше збагнути, яку роль відіграє релігійна комунікація в суспільстві, що переживає війну, та як вона може сприяти не лише збереженню духовної спадщини, а й побудові справедливого й мирного майбутнього.

Отже, магістерська робота стає важливим кроком у розвитку богословських студій, адже вона не тільки представляє ґрунтовний аналіз проповідей Блаженнішого Святослава Шевчука, але й формує широке бачення потенціалу проповіді як потужного інструмента духовного лідерства і суспільної трансформації. У цьому полягає її значущість для сучасного українського богослов'я та релігієзнавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми філософії та соціології. Контент-аналіз проповідей очільників церков у воєнний період // Актуальні проблеми філософії та соціології. 2023. Вип. 45. С. 101–115.
2. Архиєратикон або святительський служебник. / видав. Синод Української Католицької Церкви. Рим: Кристо-ферратська обитель, 1988. 279 с.
3. Баб'як А. Нові українські мученики ХХ ст. Рим, 1990. 180 с.
4. Біблія або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту : в 2-х ч. / ювіл. вид.; пер. з давньоєвр. й грец. Київ, 1992. Ч. 1. : Старий Заповіт. 960 с. ; Ч. 2 : Новий Заповіт. 128 с.
5. Біблія. Книги священного писання Старога і Нового Завіту / пер. з рос. Патріарха Філарета (Денисенка). Київ : Книга, 2004. 1414 с.
6. Василій Великий. Гомілії / Пер. з давньогрецьк. Л. Звонської. Львів: Свічадо, 2006. 312 с.
7. Василій Великий. Морально-аскетичні твори / Пер. з давньогрецьк. Л. Звонської. Львів: Свічадо, 2006. 380 с.
8. Васьків А. Митрополит Андрей Шептицький про проблеми політичної теорії та практики // *Різдво Христове 2000. Статті й матеріали*. Львів: Логос, 2001. С. 192-195.
9. «Великий народ»: Папа Римський заявив, що не вірить у жорстокість росіян та поважає їх // Слово і діло. 2022. 7 листопада. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/11/07/novyna/polityka/velykyj-narod-paparymskyj-zayavyv-ne-viryt-zhorstokist-rosiyan-ta-povazhaye-yix>. 2 с.
10. Гарнонкур Ф. В мирі Господу помолімся. / упоряд. О. Турій. пер. з нім. О. Конкевич. Львів: Свічадо, 2004. 230 с.

- 11.Державотворчі процеси крізь призму християнської комунікації // Державотворчі процеси... : монографія. Київ: Вид-во НАДУ, 2024. 256 с.
- 12.Догматичне богослов'я Католицької Церкви. / упоряд. М. Добош. Ред А. Кравчук, Т. Чорновіл. Львів: Стрім. 509 с.
- 13.Доксологія // Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т. 1 : А–Л. С. 293.
- 14.Дудченко А. Божественна Літургія. Путівник. Київ: Дух і Літера. 2016. 184 с.
- 15.Іванова Л. Медієвти в релігійній комунікації: теорія та практика // Український медіа аналіз. 2022. № 5. С. 33–45.
- 16.Інтерв'ю Блаженнішого Святослава Шевчука / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Апостол», 2021. 368 с.
- 17.Кавасила М. Життя у Христі. / Пер. з давньогр. Дз. Коваль. Львів: Свічадо, 2005. 168 с.
- 18.Кавасила М. Пояснення Божественної літургії. / Пер. з давньогр. Дз. Коваль. Львів: Свічадо, 2013. 128 с.
- 19.Каспер В. Таїнство єдності: Євхаристія та Церква. Київ: Дух і літера, 2010. 224 с.
- 20.Катехизм Української Греко-Католицької Церкви: Христос – наша Пасха. Львів: Свічадо, 2012. 344 с.
- 21.Катрій Ю. Божественна Літургія – джерело святості. Львів: Місіонер, 2007. 138 с.
- 22.Кирило Єрусалимський. Містагогійні катехизи. / з давньогр. Пер. Д. Коваль. Львів: Свічадо, 2009. 56 с.
- 23.Коваль О. Інтерактивні формати в пастирському служінні: соціологічний аспект // Українське журналістське обзорење. 2024. № 2. С. 77–85.
- 24.Конституція України. К.: Верховна Рада України, 1997. 315 с.
- 25.Концептосфера релігійного дискурсу (на матеріалі проповідей Святослава Шевчука) // Концептосфера релігійного дискурсу. 2022. Вип. 1. С. 12–29.

- 26.Кравченко О. Ефективність релігійної комунікації в кризових ситуаціях: досвід УГКЦ // Державне управління та безпека. 2024. № 1. С. 22–31.
- 27.Кунцлер М. Літургія Церкви. Львів: Свічадо, 2001. 616 с.
- 28.Кучер Б. Щоб усі були одно // Телерадіовісник України. 1997. № 7. С. 29–34.
- 29.Лаба В. Патрологія. Рим: Видання Українського Католицького Університету ім. св. Климента Папи, 1974. 552 с.
- 30.Лукач В. Яку правду пропонує телеекран // Молода Галичина. 2001. 26 трав. С. 4–5.
- 31.Мазур А. Творити Царство Боже в собі та навколо себе // Парафіяльна газета. 2001. № 35. С. 6–8.
- 32.МакАртур Дж. Моральні цінності й релігійна віра. Торонто, 2002. 256 с.
- 33.Марусин М. Божественна Літургія. Рим, 1992. 529 с.
- 34.Матвіїв І., Рудик Т. Діалог Церкви і медіа: матеріали круглого столу. Львів: ЛДС, 2024. 112 с.
- 35.Мельник М. Оцінка впливу катехитичної методики проповідей Святослава Шевчука на релігійну свідомість студентської молоді: магістерська робота. Львів: ЛДС, 2024. 96 с.
- 36.Мудрий М. Духовне лідерство в умовах суспільної кризи: феномен Блаженнішого Святослава // Релігія і суспільство. 2022. № 2(60). С. 41–47.
- 37.Мудрий С. Слова. Випуск 5. Івано-Франківськ: Івано-Франківська теологічна академія, 2011. 271 с.
- 38.Національний стандарт України. ДСТУ 8302:2015. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Київ: Мінекономрозвитку України, 2016. 16 с.
- 39.Патрологія. / Упоряд. П. Зинич. Київ: Видавничий відділ УПЦ Київського Патріархату, 2013. 639 с.

- 40.Пелеш Ю. Літургіка. Біографічні матеріали / Кир. Ю Пелеш, упоряд. А. Черемський. Харків: Видавець Савчук О. О., 2013. 680 с.
- 41.Петренко В. Цифрові платформи в пастирській комунікації УГКЦ: досвід 2022–2024 рр. // Вісник Київської богословської академії. 2024. Вип. 10. С. 58–67.
- 42.Петришин І. Віртуальна реальність у пастирській практиці: кейс УГКЦ // Технології в богослов'ї. 2024. Вип. 7. С. 88–96.
- 43.Прийдіте поклонімся. Молитовник. Львів: Свічадо, 2007. 988 с.
- 44.Проповідь Блаженнішого Святослава в день Святого архидиякона Стефана та з нагоди тисячостодвадцятип'ятиріччя міста Галича // Українська греко-католицька церква. 2003. 10 січня. URL: <https://ugcc.ua/data/propovid-blazhennishogo-svyatoslava-v-den-svyatogo-arhydyakona-stefana-ta-z-nagody-tysyachosto-dvadtsyatypyatyrichchya-mista-galycha-1842/>. 3 с.
- 45.Риторика / За заг. ред. І. Мурашкіна. К.: Вища школа, 1974. 198 с.
- 46.Рупнік М. Коли говоримо людина...: Особа, пасхальна культура / пер. з італ. Прокопович. Львів: Свічадо, 2000. 200 с.
- 47.Святе Письмо Старого і Нового Завіту : в 2-х ч. / пер. О. І. Хоменко; повний пер., здійснений за оригін. євр., арам. та грец. текстами. Київ: Місіонер, 2008. Ч. 1 : Старий Завіт. 1126 с. ; Ч. 2 : Новий Завіт. 350 с.
- 48.Святе Письмо Старого та Нового Завіту. Львів, 1991. 1342 с.
- 49.Святі отці про молитву і духовну тверезість / Пер. з рос. М. Лемика. Львів: Свічадо, 2007. 348.
- 50.Слово Священноархімандрита Києво-Печерської Лаври з нагоди першого богослужіння в Успенському соборі // Православна церква України. 2023. 7 січня. URL: <https://www.pomisna.info/uk/vsi-novyny/slovo-svyashhennoarhimandryta-kyyyevo-pecherskoyi-lavry-z-nagody-pershogo-bogosluzhinnya-v-uspenskomu-sobori/>. 2 с.

51. Стасяк С., Завіла Р. Основи догматичного богослов'я. / пер. О. Старко. Львів: Місіонер. 312 с.
52. УГКЦ. VR-молитовний простір [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ugcc.ua/vr-prayer-space> (остан. пер.: 15.05.2025).
53. УГКЦ. Контент-план «Слово в дорозі»: внутрішній документ медіа-відділу УГКЦ. Київ, 2023. 24 с.
54. Український інститут соціології. Дослідження духовних запитів українців у період війни. Київ, 2023. 48 с.
55. Филипович Л. Медіароль духовенства в умовах війни: пастирська комунікація як інструмент опору // Українське релігієзнавство. 2023. № 88. С. 72–78.
56. Хоменко Т. Трансформація жанру проповіді в сучасній україномовній публіцистиці (Євген Сверстюк, Мирослав Маринович – Україна, Іван Ортинський – Німеччина): Автореф. дис. канд. філол. наук. К., 2001. 24 с.
57. Шевчук С. Перше звернення Глави УГКЦ до народу України 24 лютого 2022 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ugcc.ua/messages/glava-ugkts-myi-budem-zakhyshchaty-nashu-krainu-nashu-batkivshchynu-pravo-na-isnuvannya-nashogo-narodu-100428/>
58. Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2011–2013: у 2-х т. Т. 1 / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. 584 с.
59. Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2014–2016: Т. II / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. 456 с.
60. Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2017–2019: Т. III / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2023. 464 с.
61. Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2020–2021: у 2-х т. Т. IV / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2022. 505 с.

- 62.Шевчук С. Слово Боже — живе і діяльне. Проповіді та промови 2024: Т. VI / упоряд. Р. Островський. Львів: Видавництво «Місіонер», 2022. 380 с.
- 63.Шевчук С. Слово в час війни: Збірка проповідей 2022–2023 років. Львів: Свічадо, 2023. 214 с.
- 64.Шевчук С. Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться! Київ: Комора, 2024. 824 с.
- 65.Шмеман О. Євхаристія. Таїнство Царства. / З рос.пер. Т. Різун. Львів: Свічадо, 2007. 272 с.
- 66.Шумкова С. Соціальні мережі як інструмент церковної комунікації // Журнал релігієзнавчих досліджень. 2023. № 3. С. 112–121.
- 67.Щур М. Шість тез, які змусять українців по-новому подивитися на своє релігійне життя // Радіо Свобода. 2021. 14 травня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/religijna-sytuatsija-v-ukrajini/31253931.html>. 2 с.
- 68.Google Analytics. Щомісячний звіт медіа-відділу УГКЦ (2024).
- 69.Philip Pullella. Spend less on Christmas, send difference to Ukrainians, pope urges // Reuters. 2022. 14 грудня. URL: <https://www.reuters.com/article/ukraine-crisis-pope-christmas-idAFKBN2SY0OD> (дата звернення: 04.05.2025).
- 70.UGCC Digital. Фактчек від UGCC Digital: щотижневий аналітичний дайджест. Київ, 2025. № 12. 8 р.

ДОДАТКИ

Додаток А

Рис. 1. Блаженніший Святослав Шевчук під час проповіді